

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 Національний університет «Запорізька політехніка»

Економіко-гуманітарний інститут, факультет економіки та управління
 (повне найменування інституту, факультету)

кафедра «Менеджмент»
 (повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему Особливості формування ОІТ в Україні
в умовах децентралізації

адміністрування»

«Регіональне управління»

Виконав: студент(ка) ✓ курсу, групи 310м

Спеціальності 281 «Публічне управління та

Освітня програма (спеціалізація)

Костюшко А.І.

(прізвище та ініціали)

Керівник Ничайка Т.А.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Прокунченко В.М.

(прізвище та ініціали)

20 21

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут, факультет ЕЗ, факультет економіки та управління
Кафедра Менеджменту
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 281. Підприємство управління та адміністрування
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Інтегроване управління
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри Я. Рудичев
д.е.н.
« 16 » 12 2021 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Костельник Анастасія Владиславівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Особливості формування ОТ в Україні в умовах діджиталізації

керівник проєкту (роботи) Некорова Ірина Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від « 16 » 08 20 21 року № 1

2. Строк подання студентом проєкту (роботи)
3. Вихідні дані до проєкту (роботи) Наукові методи з метою кращого управління та адміністрування, маркетингові-правові методи щодо регулювання ринку, економічного та соціального стану підприємств, які мають необхідність ОТ, методи регулювання ОТ

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Формування теоретичні аспекти формування ОТ в Україні в умовах діджиталізації; економічне становище підприємств необхідності ОТ; маркетингові методи регулювання ринку; економічний стан підприємств

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Схема та таблиця реверсивного диджиталізації, методи регулювання ринку підприємств ОТ, таблиця економічного стану підприємств необхідності ОТ, таблиця економічного стану підприємств необхідності ОТ, таблиця економічного стану підприємств необхідності ОТ

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	приймав виконане завдання
Завдання 1	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 2	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 3	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 4	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 5	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 6	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 7	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 8	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 9	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 10	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 11	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 12	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 13	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 14	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		
Завдання 15	Кочарова І.А., к.т.н., доцент		

7. Дата видачі завдання « 13 » березня 2021 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Уточнення теми дипломного проекту та визначення предметної області роботи та постановка задачі	02.03.2021	
2	Вибір теми	13.03.2021	
3	Визначення предметної області роботи та постановка задачі	13.03.2021	
4	Вибір методів дослідження та визначення структури роботи	13.03.2021	
5	Написання вступу до дипломного проекту	26.03.2021	
6	Написання розділу 1 до дипломного проекту	13.03.2021	
7	Написання розділу 2 до дипломного проекту	29.03.2021	
8	Написання розділу 3 до дипломного проекту	29.03.2021	
9	Написання розділу 4 до дипломного проекту	18.03.2021	
10	Написання розділу 5 до дипломного проекту	19.03.2021	
11	Написання розділу 6 до дипломного проекту	26.03.2021	
12	Написання розділу 7 до дипломного проекту	02.04.2021	
13	Написання розділу 8 до дипломного проекту	02.04.2021	

Студент(ка)

(підпис)

Керівник проекту (роботи)

(підпис)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Особливості формування ОТГ в Україні в умовах децентралізації»: 138 с., 19 рис., 25 табл., 112 джерел.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку об'єднаної територіальної громади.

Предметом дослідження є методи формування новоствореної об'єднаної територіальної громади.

Мета написання роботи - проаналізувати динаміку та особливості формування Нововасилівської ОТГ в умовах децентралізації.

Методи дослідження: описовий, порівняльний; SWOT-аналіз.

Результати і їх новизна. У ході дослідження було проаналізовано динаміку формування об'єднаних територіальних громад, розвиток законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення реалізації реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації.

Новизна роботи полягає в розробці методичних підходів на основі програмно цільового методу бюджетування та інтеграції гендерно орієнтованого підходу у бюджетний процес громади, з метою ефективного вирішення питань надання публічних послуг та складання програм і бюджетів, уникаючи гендерних розривів, оптимізація раціонального та прозорого використання коштів жителів громади та підвищення ролі і впливу громадськості.

Основні положення роботи. Розглянуто теоретичні основи формування Нововасилівської ОТГ, визначено шляхи удосконалення процесу управління Нововасилівською ОТГ.

Значущість роботи і висновки. Визначені методи формування та управління розвитком Нововасилівської ОТГ, які дозволяють виявити перспективу розвитку громади, підвищити ефективність роботи, конкурентоспроможність та поліпшити фінансово-економічні результати діяльності.

Ключові слова: ОБ'ЄДНАНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА, SWOT-АНАЛІЗ, ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД, ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ, ПРОГРАМНО ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД

ВСТУП

Децентралізація влади як одна з пріоритетних складових державної політики регіонального розвитку є однією з визначальних в Україні. Вона створила підґрунття для підвищення якості життя громадян і має велике значення для продовження секторальних реформ.

Децентралізація в Україні - це не просто передача повноважень, ресурсів і компетенції для вирішення основних життєвих питань на найближчому для людини рівні, де це можна зробити найбільш ефективно (відповідно до принципу субсидіарності), а створення базового суб'єкта місцевого самоврядування - спроможної територіальної громади.

Завдяки створенню нової системи розподілу владних повноважень між центральними та місцевими органами влади в Україні фактично формується нова система відносин між різними гілками влади та новий баланс стримувань і противаг.

Стимулювання розвитку територій, необхідність територіального вирівнювання, забезпечення їх фінансової життєздатності, а також організаційна незалежність вимагали реформування адміністративно-територіального устрою. Метою реформи було об'єднання територій для стимулювання їх можливостей та можливостей розвитку, перерозподілу фінансових ресурсів на користь територій, забезпечення механізмів управління територіями та забезпечення їх життєздатності. Серед очевидних проблем, які негативно вплинули на розвиток міст, сіл і селищ та територій регіонів, були: територіальні диспропорції в соціально-економічному розвитку (наявність активно розвиваються та депресивних територій), погіршення демографічної ситуації в малих містах та зменшення кількості інвалідів, недостатність фінансових ресурсів для розвитку територій

Децентралізація влади покликана підтримувати та розвивати функціонування демократії та потенціалу місцевого самоврядування, сприяти розвитку громадянського суспільства та ролі громади у вирішенні питань.

Метою реформи є формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення та підтримки повноцінного життєвого середовища громадян, надання якісних та доступних державних послуг, створення інститутів прямої демократії, узгодження інтересів громадян. держава та територіальні громади.

Успіх реформи щодо зміцнення матеріально-фінансової бази міст, селищ та сіл та надання їм більших прав у розпорядженні наявними ресурсами створює центри пожвавлення економічної діяльності на місцевому рівні та створює умови для розкриття інформації. внутрішнього потенціалу громад. На відміну від цих прогресивних кроків, управління територіальними громадами ще не було якісно новим через неурегульований перерозподіл повноважень між громадами та адміністративно-територіальними одиницями обласного та субрегіонального рівнів. Об'єктивні умови зміни розподілу повноважень:

а) адміністративне, організаційне та матеріально-фінансове зміцнення громад, що зумовлює необхідність внесення змін до законодавчих актів щодо місцевого самоврядування та місцевої виконавчої влади;

б) курс України на європейську інтеграцію та взяті на себе зобов'язання нашої держави щодо впровадження принципів і принципів місцевого самоврядування, що передбачає коригування регіональної політики та реалізацію місцевого самоврядування;

в) необхідність реагування на внутрішні та зовнішні соціально-політичні виклики державності, що зумовлює необхідність врахування особливостей проходження цієї реформи в різних регіонах.

Формування цілей та завдань децентралізації мають важливе значення, оскільки ця реформа має не лише місцевий чи регіональний вимір, насамперед вона необхідна для зміцнення демократичного статусу країни.

Основним завданням у цій сфері є допомога громадам у наданні якісних послуг. Це стосується більшості ключових сфер: освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, земельних питань, житлово-комунального господарства, питань безпеки.

Формування територіального самоврядування є дуже важливим для України та її населення. Адже чим сильнішими будуть розбудовуватися окремі регіони та їхня економіка, тим сильнішою буде держава загалом. І це має великий вплив на кожного з нас, адже ми є його невід'ємною частиною, від його розвитку залежить наше економічне благополуччя.

Досвід розвинених країн свідчить, що головною умовою успішного розвитку громад є об'єднання територій і ресурсів. Лише об'єднання громад дозволить громадянам України ефективніше отримувати більше ресурсів і повноважень для управління та розвитку своєї громади, своєї землі. Це означає, що мешканці об'єднаної громади, від центру громади до найвіддаленішого села, зможуть самостійно вирішувати нагальні питання – від планування розвитку та озеленення території, утримання місцевої інфраструктури та комунальної власності до медицини та освіти.

Тому невід'ємною частиною децентралізації є формування ОТГ, які за рахунок високої самодостатності та власних ресурсів мають змогу забезпечувати ефективне функціонування національної економіки.

Мета написання роботи - проаналізувати динаміку та особливості формування Нововасилівської ОТГ в умовах децентралізації.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку об'єднаної територіальної громади.

Предметом дослідження є методи формування новоствореної об'єднаної територіальної громади.

У ході дослідження було проаналізовано динаміку формування об'єднаних територіальних громад, розвиток законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення реалізації реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації.

Новизна роботи полягає в розробці методичних підходів на основі програмно цільового методу бюджетування та інтеграції гендерно орієнтованого підходу у бюджетний процес громади, з метою ефективного вирішення питань надання публічних послуг та складання програм і бюджетів, уникаючи гендерних розривів, оптимізація раціонального та прозорого

використання коштів жителів громади та підвищення ролі і впливу громадськості.

Розглянуто теоретичні основи формування Нововасилівської ОТГ, визначено шляхи удосконалення процесу управління Нововасилівською ОТГ.

Визначені методи формування та управління розвитком Нововасилівської ОТГ, які дозволяють виявити перспективу розвитку громади, підвищити ефективність роботи, конкурентоспроможність та поліпшити фінансово-економічні результати діяльності.

Було досліджено нормативно-правове забезпечення створення та функціонування ОТГ, які б за рахунок високої самодостатності та власних ресурсів мали змогу забезпечувати ефективне функціонування національної економіки.

У зв'язку з цим було визначено основні переваги створення ОТГ, серед яких прозорість управління, можливість вибору, отримання додаткових фінансових ресурсів та розширення можливостей використання кадрового ресурсу.

З'ясували, що територіальність є особливою властивістю, яка визначає у просторі поширення повноважень громади і водночас розкриває додаткові можливості управління її розвитком.

Дослідили особливості формування бюджету ОТГ та виявили механізм бюджету участі, який дозволяє мешканцям шляхом надання конкретних власних проектів чи ідей та подальшого їх відбору іншими членами громади відкритим голосуванням вирішувати, у який спосіб витратити частину місцевого бюджету.

На сьогодні, ми бачимо статистику активного зростання кількості ОТГ, що свідчить про те, що впровадження ефективної соціальної та бюджетної політики допоможе громадам збільшити рівень доходів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОТГ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1. Сутність, засади та етапи реформи децентралізації

У теоретичних дослідженнях сутність поняття «децентралізація» розглядається багатосторонньо, але при трактуванні майже всі науковці погоджуються з тим, що це переведення певних повноважень від вищих органів до нижчих за рівнем.

Пігуль Н. та Люта О. [1, с. 684-688] у своїй праці вважають, що «децентралізація має стати основою побудови розвиненої, сильної демократичної держави із самодостатнім місцевим самоврядуванням, здатним ефективно вирішувати місцеві проблеми та якнайкраще забезпечити населення широким спектром публічних послуг». Порівнюючи досвід розвитку зарубіжних країн щодо децентралізації, вони стверджують, що оптимізація територіальної організації влади, зміцнення місцевого самоврядування, формування самодостатніх територіальних громад неможливі без проведення децентралізації влади, яка є основою забезпечення високого рівня життя населення та надання якісних послуг на локальному рівні.

Гнидюк І. зазначає [2, с. 108-111], що децентралізація є ключовим моментом при переході від командної економіки до ринкової. Автор стверджує, що «децентралізація як спосіб здійснення державного управління, визначає засади побудови системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, тому розширення адміністративних можливостей органів влади у пошуках збільшення джерел бюджетів будуть сприяти вирівнюванню місцевої нерівності та посиленню ролі органів місцевого самоврядування в управлінні місцевим розвитком».

На думку Бориславської О. [3,с. 9-14], поняття децентралізації можна розкрити через її вплив на адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів. Децентралізація означає такий спосіб визначення та розмежування завдань і функцій, за якого більшість із них передається з рівня центральних органів на рівень нижчий і стає власним завданням та повноваженням органів нижчого рівня.

Також авторка вважає, що «держава демократичного рівня завжди зацікавлена в залученні суспільства до виконання публічних функцій та задоволення різних інтересів кожної людини та людства цілком, а влада народу у цьому випадку якнайкраще із цим справляється».

За Грицяком І. [4, с. 44-49] , «децентралізація державного управління - це діяльність незалежного місцевого самоврядування унаслідок передачі їм повноважень держави, це процес розширення та зміцнення прав і повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій за одночасного звуження прав і повноважень відповідного центру».

Колишко Р. [5, с. 221-222] визначає децентралізацію «як процес перерозподілу владних повноважень та обсягів компетенції між центральним та місцевими рівнями».

На думку Харитончук М. [6, с. 10-13], децентралізація - це поступове делегування постійно зростаючої частини повноважень регіональним, міським і сільським владним інститутам.

Найбільш широко поняття децентралізації висвітлено в офіційному глосарії сайту «Децентралізація», а саме - передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей - органам місцевого самоврядування [7].

Проведений в роботі аналіз, дозволив сформувати власне визначення терміну децентралізація, який означає передачу владних повноважень і відповідальності від суб'єктів управлінського впливу іншим структурним

одинацям, наділеним необхідними правами, обов'язками та ресурсами.

Процес децентралізації полягає у формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення відповідних умов для життєвого середовища для громадян, надання якісних та доступних публічних послуг, визначення ролі місцевого самоврядування для самостійного вирішення проблем, що стосуються їх територій.

Децентралізація влади покликана підтримувати та розвивати функціонування демократії та потенціалу місцевого самоврядування, сприяти розвитку громадянського суспільства та ролі громади у вирішенні питань.

Формування цілей та завдань децентралізації мають важливе значення, оскільки ця реформа має не лише місцевий чи регіональний вимір, насамперед вона необхідна для зміцнення демократичного статусу країни.

Метою реформи державного управління згідно Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" [8] є побудова прозорої системи державного управління, створення професійного інституту державної служби, забезпечення її ефективності.

Результатом впровадження реформи має стати створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (е-урядування), яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики.

До основних завдань, що лежать в основі децентралізації варто віднести:

- а) передачу повноважень від органів виконавчої влади на рівень територіальних громад і закріплення за ними достатніх фінансових ресурсів;
- б) чітке розмежування повноважень між органами виконавчої влади та між різними рівнями органів місцевого самоврядування;
- в) посилення рівня відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування [9].

Цілі та завдання, які ставить перед собою держава задля досягнення ключових результатів реформи децентралізації, наведено у табл. 1.1 (складено автором на основі [10])

Таблиця 1.1

Цілі та завдання реформи децентралізації

Загальна ціль	Завдання, для досягнення цілі
Сформування нову територіальну основу для діяльності органів влади	визначення адміністративно-територіального устрою базового рівня для формування на новій територіальній основі спроможних територіальних громад
	визначення адміністративно-територіального устрою субрегіонального (районного) рівня як територіальної основи для діяльності органів державної влади
	визначення засад адміністративно-територіального устрою України, порядку створення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів відповідно до європейських стандартів
	створення та адміністрування Державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів України в рамках виконання нової бюджетної програми “Електронне урядування у сфері розвитку громад та територій України”
Сформувати ефективне місцеве самоврядування та оптимальну систему територіальної організації влади на новій територіальній основі	закріплення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні шляхом внесення відповідних змін до Конституції України
	розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, в тому числі щодо повноважень територіальних органів центральних органів виконавчої влади, їх підрозділів з урахуванням принципу субсидіарності та нової територіальної основи
	впровадження збалансованої бюджетної моделі надходжень та витрат органів місцевого самоврядування на виконання власних та делегованих повноважень
	розвиток форм міжмуніципального співробітництва, зокрема щодо створення та діяльності міських агломерацій

Продовження табл.1.1

Загальна ціль	Завдання, для досягнення цілі
	вирішення питання щодо відкритості та прозорості адміністрування місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування
	створення та адміністрування Єдиного державного реєстру актів органів місцевого самоврядування в рамках виконання нової бюджетної програми “Електронне урядування у сфері розвитку громад та територій України”
	створення та адміністрування Державного реєстру повноважень органів місцевого самоврядування в рамках реалізації нової бюджетної програми “Електронне урядування у сфері розвитку громад та територій України”

Отже, держава ставить перед собою такі цілі та завдання, які дають змогу адміністративно-територіальним одиницям самостійно вирішувати питання місцевого значення та реалізовувати власні завдання у межах, встановлених законодавством та втручання у їх діяльність відбувається лише з метою нагляду за законністю у передбачених законом формах та випадках.

На сьогодні необхідною умовою стабільного розвитку суспільства та ефективного функціонування держави є забезпечення балансу загальнодержавних інтересів, кооперація та координація цих інтересів на різних рівнях виконавчої влади. При цьому важливо розрізняти типи децентралізації, оскільки вони мають різні специфічні характеристики, політичне значення і обумовлюють досягнення успіху різними методами.

Існує три типи децентралізації - політична, адміністративна і фіскальна та чотири основні форми реалізації цих типів - деконцентрація, деволюція, делегування та дивестиція.

Опис типів децентралізації наведено на рис. 1.1

Рис. 1.1 Типи децентралізації (складено автором на основі [3, с. 9-14; 11])

Політична децентралізація являє собою передачу владних повноважень органам влади, які є на рівень нижче центрального та сприяє створенню та розвитку відносин між зацікавленими сторонами, а саме державою та громадою.

Прихильники політичної децентралізації вважають, що рішення, які прийняті шляхом широкого залучення громадськості, будуть кращими і більше відповідатимуть різноманітним інтересам суспільства, порівняно з тими рішеннями, які прийняті політичною владою на національному рівні [12].

Під цим визначенням розуміється, що вибори політичних представників від місцевих виборчих дільниць, дозволяють громадянам краще знати їх політичних діячів, і в свою чергу політичним діячам – вчасно реагувати на потреби і бажання своїх виборців.

Політична децентралізація часто потребує конституційних чи визначених законами реформ, розвиток політичних партій, посилення законодавства, створення місцевих політичних одиниць і підтримки ініціатив та інтересів громадських груп [13].

Політична децентралізація проявляється шляхом деволюції.

Адміністративна децентралізація спрямована на делегування владних

повноважень стосовно процесу розробки і прийняття рішень, ресурсів і повноважень для надання державних послуг у визначених сферах з центрального до нижчих рівнів влади, галузевих управлінь підвідомчих центральним органам влади, агенцій [14].

Адміністративна децентралізація стосується перерозподілу владних повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності щодо здійснення планування, фінансування і управління визначених державних функцій від центрального уряду і його органів до відповідних галузевих одиниць місцевих органів влади, підпорядкованим одиницям на всіх рівнях державного управління, напівавтономним державним органам влади, або регіональним органам влади, або асоціаціям (акціонерним товариствам), а також регіональним чи функціональним органам влади в межах визначеної території [15].

Основним завданням адміністративної децентралізації є покращення адміністративних послуг та допомоги громадянам у наданні якісних послуг.

Існує два шляхи здійснення адміністративної децентралізації: через форми деконцентрації та делегування.

Фіскальна децентралізація передбачає мобілізацію фінансових ресурсів у бюджетах органів місцевого самоврядування та дає змогу органам управління отримувати автономію щодо фінансування і забезпечення населення суспільними товарами й послугами.

Вона передає місцевим органам влади, приватним підприємствам фінансові засоби, повноваження збирати місцеві податки, а також право визначати видатки місцевих бюджетів з метою виконання ними децентралізованих функцій.

Реалізація вищенаведених типів децентралізації реалізується за допомогою форм, яких налічують чотири - деконцентрація, деволуція, делегування та дивестиція. Основні характеристики форм децентралізації та їх взаємозв'язок з її типами наведено у табл. 1.2. (складено автором на основі [11;16, с. 43-45])

Таблиця 1.2

Характеристики форм децентралізації

№	Типи децентралізації	Форма децентралізації	Характеристика форми децентралізації
1	Адміністративна	Деконцентрація	Така форма вважається найслабшою формою децентралізації, за якою, передаються повноваження з управління, використання коштів та реалізації соціальної політики від центральних органів до органів в уже існуючих районах або, при необхідності, до новостворених, але з умовою, що прямий контроль за виконанням даних повноважень ведеться з центру. Управлінські завдання за умов деконцентрації розподіляються на органи одного й того ж суб'єкта управління.
2	Політична	Деволуція	Форма, у якій відбувається передання всіх повноважень у сфері управління, які роблять місцеву владу автономною і цілком незалежною та використання коштів і реалізації соціальної політики на субнаціональному рівні до регіонального або місцевого уряду, чи уряду штату.
3	Адміністративна	Делегування	Вважається найбільш довершеною формою децентралізації, оскільки передбачає передачу важливої частини державних повноважень до виключної компетенції місцевих органів самоврядування. Дана форма включає створення державно-приватних підприємств або корпорацій - спеціальних проектів з надання різних послуг в регіонах. За цією системою місцевий уряд отримує широкі повноваження.

Продовження табл. 1.2

№	Типи децентралізації	Форма децентралізації	Характеристика форми децентралізації
4	Фіскальна	Дивестиція	Передбачає перехід всіх підприємств, установ та організацій у приватну власність, при чому має місце повне зняття з держави відповідальності за управління, використання фінансів та реалізацію соціальної політики. Планування й адміністративна влада або інші функції передаються в добровільні, приватні або громадські організації. Вона часто проводиться з частковою передачею адміністративних функцій у сполученні з дерегуляцією або частковою приватизацією.

Однією з основних типів реформи децентралізації в Україні є фіскальна. Вона реалізується через форму дивестиції, яка передбачає передачу влади в добровільні, приватні або громадські організації та проводиться з частковою передачею адміністративних функцій у сполученні з дерегуляцією або частковою приватизацією.

Фіскальна реформа в Україні реалізується через реформу міжбюджетних відносин та створення дворівневої моделі міжбюджетних відносин.

Як зазначає Улютін Д. [17] через запровадження нової моделі міжбюджетних відносин, середньострокового бюджетного планування на державному та місцевому рівнях, ефективного адміністрування податків і зборів, нового адміністративно-територіально устрою базового та субрегіонального рівнів частка таких доходів у найближчі 3 роки становитиме до 70%.

Зі свого боку Міністерство фінансів України продовжує активно працювати задля побудови ефективних взаємовідносин між центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Нечаєва І. у своїй роботі [18, с.72-81] зазначає про наступні результати фіскальної децентралізації для України:

- а) у середньому по Україні значно збільшились власні доходи місцевих бюджетів;
- б) зростають доходи бюджету на душу населення;
- в) у структурі доходів місцевих бюджетів значну частину становлять податок на доходи фізичних осіб та надходження плати за землю.

В Україні процес децентралізації розпочато у квітні 2014 р. з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), [19] законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014) [20], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) [21] та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Того ж року розпочався і перший етап децентралізації - добровільне об'єднання у громади. Це регламентується Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 2015 р. [21].

За 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори.

Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100% охоплюють територію областей.

Площа утворених ОТГ становить майже 47% від загальної площі України. В ОТГ та містах обласного значення проживає понад 70% населення України [22].

Згідно вищенаведеного закону до 2019 р. громади могли об'єднуватися добровільно. Це був перший етап децентралізації.

Другий розпочався у 2020 р., тоді громади почали створювати примусово.

Відповідно до прийнято Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад»[23], Кабінетом Міністрів

України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких будуть проведені місцеві вибори у 2020 р. на новій територіальній основі.

Крім того, реформа передбачала ліквідацію районних рад, оскільки їхні обов'язки уже перейшли до громад.

Завдяки запровадженню міжмуніципального співробітництва громади отримали можливість консолідувати зусилля та реалізовувати спільні проекти.

Основна проблематика реформи децентралізації на думку дослідників Гудіми Т. та Малолітневої В. [24,с. 40-54] полягає у тому, що законодавством не врегульовано механізм співробітництва між територіальними громадами, які знаходяться у різних адміністративно-територіальних одиницях і цей фактор перешкоджає підвищенню якості надання суспільних послуг. Також розподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади в деяких випадках здійснено без належного аналізу та оцінки наслідків передання певних функцій на нижчі рівні тощо.

Таким чином, було визначено власне поняття терміну децентралізація за яким це передача владних повноважень і відповідальності від суб'єктів управлінського впливу іншим структурним одиницям, наділеним необхідними правами, обов'язками та ресурсами.

Реформа децентралізації передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями - за ефективність своєї роботи, а перед державою - за її законність. Держава ставить перед собою такі цілі та завдання, які дають змогу адміністративно-територіальним одиницям самостійно вирішувати питання місцевого значення та реалізовувати власні завдання у межах, встановлених законодавством та втручання у їх діяльність відбувається лише з метою нагляду за законністю у передбачених законом формах та випадках.

Реформу децентралізації 2014 р. в Україні значною мірою було розпочато з огляду на те, щоб місцеве самоврядування й територіальні організації влади

стали на шлях забезпечення належної спроможності територіальних громад насамперед для надання публічних послуг населенню та з метою органів місцевого самоврядування здійснювати власні та делеговані повноваження на належному рівні.

1.2. Нормативно-правове забезпечення створення та функціонування ОТГ

Дослідження та визначення сутності об'єднаних територіальних громад (далі - ОТГ) активізувалось в останні роки в контексті проведення реформи децентралізації влади, невід'ємною частиною якої є саме формування ОТГ, які б за рахунок високої самодостатності та власних ресурсів мали змогу забезпечувати ефективне функціонування національної економіки.

Згідно даних енциклопедичного словника з державного управління [25], «ОТГ означає соціально-політичне територіальне утворення, що виступає територіальною спільнотою людей - суб'єктів місцевого самоврядування і низовою одиницею в системі територіального поділу».

Переверзева А. [26, с. 217-220] розглядає ОТГ « як багатокритеріальну систему, до якої входять просторово-часовий, демографічний, трудовий, культурно-історичний, фінансовий критерії. На думку, Переверзевої А. тільки за умови використання якомога більшої кількості критеріїв можливе досягнення синергетичного ефекту, який дає змогу всіляко підтримувати саме енергію та спроможність громад». На нашу думку, дане визначення сутності ОТГ у даній інтерпретації вченого не розкрито повністю та потребує подальшого уточнення та доробки.

Куценко Т. та Дударенко Є. [27, с. 19-23] у своїй праці розглядають ОТГ з точки зору мети на завдань, яке ставить перед собою реформа децентралізації , а саме «формування базового рівня місцевого самоврядування - спроможних, ефективних, здатних до розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ),

яким можна передати повноваження, ресурси і відповідальність, що означає самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення в інтересах їх жителів, тобто забезпечувати належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства та ін..

Враховуючи зарубіжний досвід, за експертними оцінками, очікується, що саме створення фінансово спроможних ОТГ стане одним із головних каталізаторів економічного зростання, а відтак, реальних соціальних зрушень в Україні». Однак автори не розкривають економічну сутність та фінансові умови для формування ОТГ.

Ковальчук Ю. [28, с. 87-90] розуміє визначення ОТГ як «первинний суб'єкт місцевого самоврядування, який приймає безпосередню або опосередковану участь у вирішенні питань місцевого значення». Щоправда, автор не конкретизує питань місцевого значення та джерел чи шляхів їх вирішення.

Найбільш влучним визначенням сутності ОТГ, яке наведено у праці Спасів Н. [28, с. 209-211] «ОТГ - це спроможна соціально-економічна система із самостійно сформованими органами місцевого самоврядування, інтегрована локально, територіально, економічно і фінансово, здатна на основі різнорівневих зв'язків між її елементами забезпечити функціонування й розвиток інфраструктури та зростання суспільного добробуту».

Основні переваги створення ОТГ наведено на рис 1.2

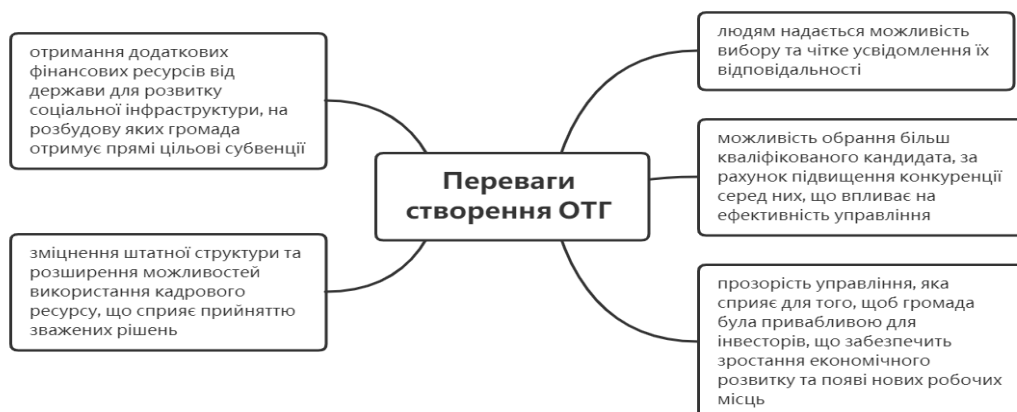

Рис 1.2 Переваги створення ОТГ (створено автором на основі [30])

Кожна територія ОТГ має свій ресурсний потенціал. Ресурсний потенціал території - це сукупність всіх видів матеріальних і нематеріальних об'єктів та цінностей, якими громада володіє, або якими може користуватися [31].

Територіальність є особливою властивістю, яка визначає у просторі поширення повноважень громади і водночас розкриває додаткові можливості управління її розвитком.

Матеріальною основою територіальної громади є власне її територія з майном та ресурсами, які розташовані на цій території. При цьому мова йде не лише про комунальне майно, адже управління громади поширюється в різних формах та проявах на всі об'єкти на території громади. Такими формами управління можуть виступати місцеві умови оподаткування, стратегія розвитку, містобудівна документація, спрямування інвестицій тощо.

Важливою складовою територіальних ресурсів ОТГ виступає просторове планування, яке робить дієвим реалізацію територіального та земельного потенціалу ОТГ з урахуванням принципового вирішення розвитку, планування, забудови та іншого використання територій громади, також за межами населених пунктів [32].

Під просторовими даними розуміють дані про розташування об'єкту у просторі, мова про геопросторові дані.

Інформація про розташування об'єкта на земній поверхні може бути наявна у формі:

- а) координат;
- б) адреси;
- в) умовного місцеположення.

Визначення координат дозволяє зберегти точне місцеположення будь-де на земній поверхні. Однак воно вимагає застосування спеціалізованого устаткування. Такий підхід є найбільш ефективним і для низки цілей єдиним можливим, зокрема, при встановленні меж земельних ділянок або складанні топографічного плану на територію.

За допомогою адреси можна визначити місцеположення на тій території, де сформовано адресний простір. Тобто об'єкти вулиць та будівель мають координати, які визначають їх розташування, та одночасно інформацію про адресу. Тоді розташування інших об'єктів можна визначити за відповідністю адреси.

Для деяких цілей місцеположення достатньо визначити умовно – населений пункт, регіон, виборчий округ, квартал тощо. У такому випадку місцеположення певних даних прив'язується до якогось просторового об'єкту. Такий підхід є доречним для статистичних показників або для виконання просторового аналізу у дрібних масштабах на великі території.

Виконання просторового аналізу дозволяє виявляти закономірності просторового розташування об'єктів та умов на території громади, обчислювати доступність об'єктів соціального обслуговування, визначати оптимальні місця розташування нових інвестиційних об'єктів тощо.

Важливим чинником під час формування спроможних територіальних громад є визначення меж їх території, що визначається з дотриманням таких вимог:

- територія спроможної територіальної громади має включати території територіальних громад, що входять до її складу, та бути нерозривною;
- спроможні територіальні громади розташовуються у межах території однієї області та у разі можливості одного району, разом з тим дозволено об'єднання суміжних громад, які знаходяться в різних районах і не допускається обмеження їх законних прав [32].

Отже, ми з'ясували, що територіальність є особливою властивістю, яка визначає у просторі поширення повноважень громади і водночас розкриває додаткові можливості управління її розвитком.

Для уточнення змісту, технології, організаційних схем і механізмів, а також осучаснення систем управління ресурсами територій повинна використовуватися уся наявна інформація і велика кількість характеристик, що

аналізуються і функціональна діяльність органів місцевого самоврядування стосовно організації та управління ресурсами розвитку.

Розкриття територіального потенціалу території громади є важливою теоретико-методологічною засадою для розвитку та розквіту громади.

При створенні ОТГ слід звертати увагу на особливості бюджетування громад. Адже, згідно зі ст. 2 Бюджетного кодексу України бюджет - це план формування та використання фінансових ресурсів органами державної влади та органами місцевого самоврядування [33]. Також згідно цієї статті, бюджети місцевого самоврядування - це бюджети територіальних громад та їх об'єднань.

Місцевий бюджет - це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Отже, формування місцевого бюджету є одним з найважливіших питань для новоствореної ОТГ [34, с. 1-5].

До особливостей бюджетів ОТГ слід віднести те, що бюджети ОТГ мають міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Правові засади бюджетного процесу та міжбюджетних відносин стосовно місцевих бюджетів визначаються Бюджетним кодексом України.

ОТГ, які створені за законом та перспективним планом формування територій громад області, мають такі самі повноваження, як міста обласного значення та прямі міжбюджетні зносини з державним бюджетом [34, с. 1-5].

Також, до бюджетів ОТГ, крім доходів, що зараховуються до бюджетів сільських, селищних, міських міст районного значення, зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб. Згідно з цим до бюджетів в застосовується горизонтальне вирівнювання податкової спроможності, визначається базова (з державного бюджету - місцевому) чи реверсна (з місцевого бюджету - держбюджету) дотація.

Не менш важливим є те, що ради ОТГ мають право здійснювати місцеві запозичення до бюджетів ОТГ - як місцеві, так і внутрішні, в тому числі

шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій. Запозичення здійснюються до бюджету розвитку і кошти спрямовуються на реалізацію інвестиційних програм (проектів), метою яких є розвиток комунальної інфраструктури, впровадження ресурсозберігаючих технологій, створення, приріст чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, які забезпечують виконання завдань міських рад, спрямованих на задоволення інтересів населення їх громад [35].

Також, рада ОТГ здійснює контроль за виконанням рішення про бюджет ОТГ, згідно ст. 114 Бюджетного кодексу України [33], облдержадміністрація забезпечує контроль за відповідністю бюджетному законодавству показників затверджених бюджетів ОТГ, розпису бюджету, кошторисів бюджетних установ та інших документів, які використовуються в бюджетному процесі, згідно п. 2 ч. 1 ст. 115 Бюджетного кодексу України [33].

Отже, реформування місцевих органів самоврядування та внесення змін до Бюджетного кодексу України дає нові можливості для перспективного ефективного розвитку сільських, селищних та міських територій у регіонах України.

На сьогодні, ми бачимо статистику активного зростання кількості ОТГ, що свідчить про те, що впровадження ефективної соціальної та бюджетної політики допоможе громадам збільшити рівень доходів.

Невід'ємним механізмом функціонування громад є бюджет участі (партICIPаторний бюджет, далі - ПБ), який дозволяє мешканцям шляхом надання конкретних власних проектів чи ідей та подальшого їх відбору іншими членами громади відкритим голосуванням вирішувати, у який спосіб витратити частину місцевого бюджету [36].

Процес бюджету участі наведено на рис 1.3

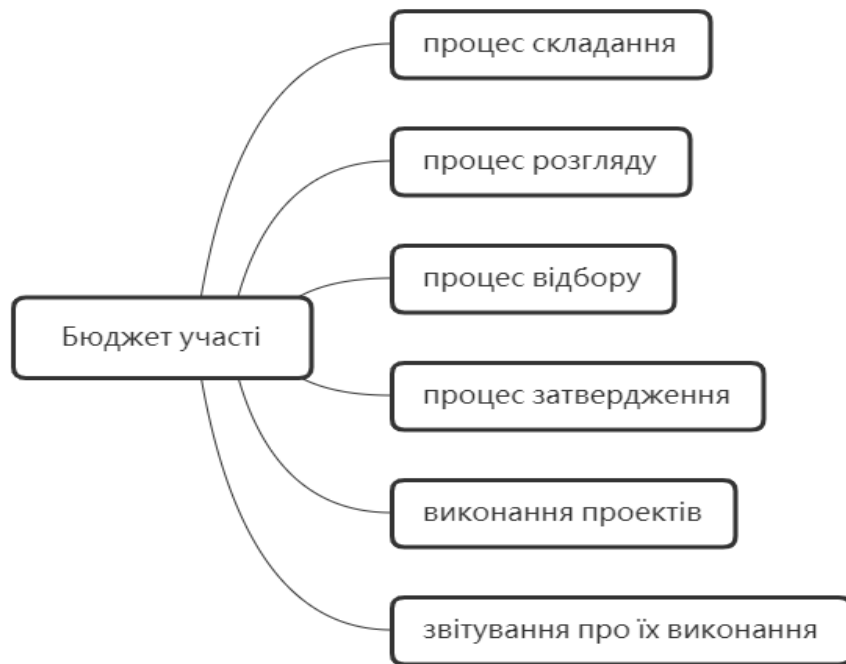

Рис. 1.3 Процес бюджету участі

Участь громадян у бюджетному процесі значною мірою залежить від здатності громадянського суспільства на місцях долучатися до процесів управління, а також від бажання місцевих управлінців відкривати свої бюджети для громадськості та їх здатності керувати процесом участі [36].

Принципи, на яких базується бюджет участі [37]:

- результати бюджету участі обов'язкові до виконання;

Громадські проекти, які стали переможцями у результаті здійснення вибору мешканцями міста, є обов'язковими до виконання виконавчими органами міської ради у тій формі, що становила предмет голосування. У разі обґрунтованого внесення змін та доповнень автором/ групою авторів до громадського проекту, його ідея та суть мають залишатися незмінними.

- прозорість та відкритість процедури;
- інклюзивність процесу та продуктів громадських проектів.

Інформація про процес бюджету участі повинна знаходитись у загальному доступі, зокрема оприлюднюватись у спеціальному розділі на офіційному сайті міської ради, засобах масової інформації, соціальних мережах тощо.

Бюджет участі базується на чітких процедурах, рівний доступ до яких мають усі учасники процесу. Досягнення такого принципу ґрунтується на широкому розповсюдженні інформації доступними для всіх учасників процесу способами (аудіальним, візуальним тощо), а також забезпеченні умов для подання громадських проєктів та здійснення голосування в електронному вигляді та на паперових носіях.

Пріоритетними напрямками бюджету участі є:

- а) підтримка ініціатив у сфері благоустрою громади;
- б) підтримка ініціатив у сфері спорту та здоров'я;
- в) підтримка шкільних ініціатив направлених на розвиток освітніх, культурних і творчих напрямків;
- г) підтримка громадських ініціатив у сфері енергоефективності та енергозбереження;
- д) підтримка ініціатив у молодіжній сфері.

На думку зарубіжних учених, існують, як мінімум, п'ять критеріїв, за якими слід відрізняти ПБ від інших форм учасницької демократії [38]:

а) обговорення фінансових/бюджетних процесів. Інші форми участі також можуть стосуватися фінансових питань (зокрема, участь у містобудуванні), проте ПБ має справу з обмеженими ресурсами, його центральне питання - як слід використовувати виділені бюджетні кошти;

б) повинен бути задіяний рівень міста або району з виборним органом та його певними повноваженнями щодо управління та ресурсів (рівня органів самоорганізації населення недостатньо). Отже, розглядаються лише процеси участі, які співпадають за масштабом з діяльністю виборних органів представницької демократії;

в) ПБ повинно бути процесом, що повторюється впродовж багатьох років. Приклад участі як унікальної події - одна зустріч, один референдум з фінансових питань - не може вважатися бюджетом участі;

г) ПБ повинно бути засноване на специфічній формі публічного

обговорення. З цієї точки зору, запрошення громадян для обговорення питань бюджетування у місцевих радах та парламентах або проведення опитування щодо питань бюджетування, коли громадяни залишатимуться без взаємних контактів, не вважається ПБ;

д) необхідна певна підзвітність, щоб результат бюджетування відображав громадську волю. У ПБ це повинно відбуватися через щорічні зустрічі чи публікації, де організатори надають інформацію про реалізацію запропонованих проектів.

Серед позитивних змін, що відбуваються в українських громадах, які мають бюджет участі, слід назвати наступні (табл. 1.3) [39;40;41]

Таблиця 1.3

Зміни в громадах, після впровадження бюджету участі

№	Позитивні зміни	Характеристика змін
1	Збільшується громадська активність	Люди стають більш вмотивованими до діяльності у громаді, більшою мірою залучаються до життя громади, а також зростає рівень співпраці між місцевими мешканцями. Також помітна поява нових громадських лідерів та об'єднання громадян заради здійснення спільних проектів.
2	Збільшується інклюзивність участі	Зростає залученість різних соціальних груп (зокрема – людей з низькими доходами, менш освічених, старших, пенсіонерів, безробітних, представників робітничого класу), включно з політично маргіналізованими соціальними групами (бідними, старшими, етнічними меншинами) до громадського життя.
3	Проводиться громадянська освіта	Люди краще розуміють діяльність місцевого самоврядування та покращують навички участі у громадському житті.
4	Посилюється соціальна влада громадян	Розширюються права та можливості місцевих мешканців, відбувається децентралізація влади – громадяни уповноважені брати участь у прийнятті рішень, місцеві мешканці входять до складу місцевого самоврядування, громадяни обирають представників з бюджет участі до місцевого самоврядування.
5	Зростає соціальна згуртованість	Бюджет участі сприяє розбудові громади як соціальної спільноти, люди задоволені позитивним чуттям належності до своєї громади.

Продовження табл.1.3

№	Позитивні зміни	Характеристика змін
6	Покращується якість демократичної практики	Зростає масштаб громадянської участі, розширюється сфера її застосування, збільшується сфера прямої демократії, підвищується прозорість демократичних процедур та зростає соціальна справедливість.

Таким чином, бюджет участі є необхідним механізмом у громадському процесі із залученням активних мешканців та надання їм можливості процес розробки «правил» формування такого бюджету.

Бюджет участі повинен формуватися за правилами та принципами, у основі яких прозорість та відкритість, результативність та обов'язкове виконання прийнятих проектів та інклюзивність процесів та продуктів громадських проектів.

Правила і принципи бюджету участі повинні бути чіткими і зрозумілими - тільки тоді вони будуть підтримані громадянами. Мешканці повинні знати про можливість отримання підтримки і як це пов'язано з їхньою участю в процесі розробки громадського бюджету.

Отже, було досліджено нормативно-правове забезпечення створення та функціонування ОТГ, які б за рахунок високої самодостатності та власних ресурсів мали змогу забезпечувати ефективне функціонування національної економіки.

У зв'язку з цим було визначено основні переваги створення ОТГ, серед яких прозорість управління, можливість вибору, отримання додаткових фінансових ресурсів та розширення можливостей використання кадрового ресурсу.

З'ясували, що територіальність є особливою властивістю, яка визначає у просторі поширення повноважень громади і водночас розкриває додаткові можливості управління її розвитком.

Дослідили особливості формування бюджету ОТГ та виявили механізм бюджету участі, який дозволяє мешканцям шляхом надання конкретних

власних проектів чи ідей та подальшого їх відбору іншими членами громади відкритим голосуванням вирішувати, у який спосіб витратити частину місцевого бюджету.

На сьогодні, ми бачимо статистику активного зростання кількості ОТГ, що свідчить про те, що впровадження ефективної соціальної та бюджетної політики допоможе громадам збільшити рівень доходів.

1.3. Підходи до формування ОТГ в Україні та закордоном

Забезпечення розвитку регіонів є одним із ключових напрямів розвитку будь-якої економічно-розвиненої держави. Демократичні зміни, які відбуваються в Україні, показали необхідність реформування саме органів публічної влади, розвиток та створення інститутів громадянського суспільства.

Тому швидкий темп процесу об'єднання у громади від самого початку говорить про запит на трансформацію від нижчого рівня до вищого.

Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що без проведення реформи децентралізації влади буде неможливим забезпечити високий рівень життя громадян та надати якісні послуги саме на локальному рівні.

Враховуючи той факт, що більшість країн вже мають позитивний досвід у цьому питанні, то зарубіжний досвід для України є вкрай важливим та актуальним.

Різні історичні умови розвитку сприяли формуванню декількох моделей організації місцевого самоврядування, специфічними ознаками яких є типи та форми взаємовідносин органів місцевого самоврядування з органами державної влади.

Ременяк О. [42, с. 58-75] у своїй роботі виокремлює англосаксонську та континентальну моделі децентралізації публічної влади.

Англосаксонська модель децентралізації публічної влади притаманна такими країнам як Великобританія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія.

Пігуль Н. та Люта О. [43, с. 684-688] виділяють такі риси цієї моделі: «відсутність представництва органів центральної влади на місцях; великий обсяг повноважень та функцій в органів місцевого врядування; підтримка рішень територіальних громад органами центральної влади; законодавче визнання органів місцевого врядування».

Для держав континентальної моделі децентралізації публічної влади, зокрема країн Франції, Італії, Іспанії, Бельгії, Польщі, країн Латинської Америки, Близького Сходу, а також франкомовної Африки, характерним є поєднання діяльності органів центральної влади та органів місцевого врядування у сфері державного управління. Причому, рішення органів місцевого самоврядування не наділені нормативно-правовим характером [42, с. 84-88].

Децентралізацію влади в Україні слід віднести до континентальної моделі, адже вона відповідає за типом поєднання органів центральної влади та місцевого врядування, принципам формування органів місцевого врядування та способу розподілу владних повноважень між ними.

У сучасних умовах виділяють п'ять основних характеристик, притаманних децентралізації в європейських країнах, які наведено на рис 1.4

Враховуючи той факт, що більшість країн вже мають позитивний досвід у цьому питанні, то зарубіжний досвід для України є вкрай важливим та актуальним.

Різні історичні умови розвитку сприяли формуванню декількох моделей організації місцевого самоврядування, специфічними ознаками яких є типи та форми взаємовідносин органів місцевого самоврядування з органами державної влади.

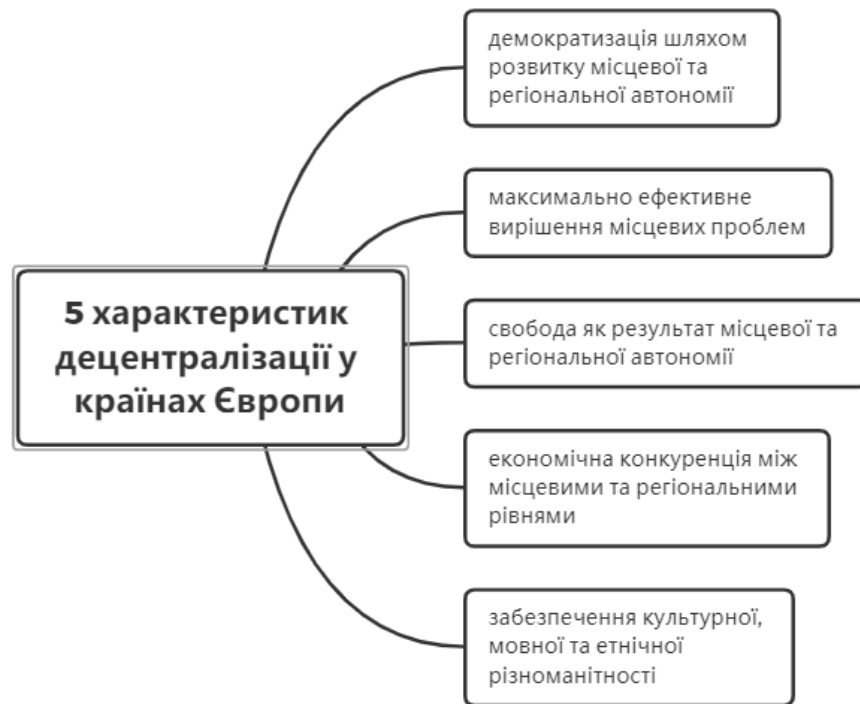

Рис. 1.4 Характеристики децентралізації у країнах Європи (складено автором на основі [44])

При виборі моделі децентралізації для України було вирішено, що саме польська модель може бути найбільш корисною, тому що Україна й Польща є найбільш подібними за сукупністю економічних, інституціональних і природничо-кліматичних ознак і характеристик. Цей факт підтверджує підписання у грудні 2014 р. «Меморандуму про співпрацю між Україною та Польщею з підтримки реформи місцевого самоврядування» [45].

Подібність економічного та інституціонального фактору, близькість природничо-кліматичних та просторових характеристик країн, дозволили розпочати запровадження відповідних реформ.

Важливим та основним фактором було і те, що на момент зазначених реформ в Україні Польща вже підтвердила високий соціально-економічний ефект такого реформування.

В Україні трирівневу адміністративно-територіальну систему устрою Польщі «воєводство - повіт - гміна» було взято за зразок. Делеговані даним одиницям повноваження не перетинаються та доповнюють одне одного [46, с. 33-40].

Варто сказати, що реформування в Польщі зазнало найбільших змін саме на найнижчому рівні - рівні гмін. Місцеве самоврядування таким чином отримало реальне право здійснювати управління та розпорядження своїми власними ресурсами, отримало додаткові повноваження і більшу відповідальність. Також гміна крім власних коштів, залучає ще й грантові, які потім реалізує у проектах спільно з громадянами.

Всі три рівні не залежні між собою фінансово і діють на принципах субсидіарності та гарантованих доходів. Кожен з них має своє коло завдань та зони відповідальності, які наведено у табл.1.4 (складено автором на основі [47])

Таблиця 1.4

Рівні та зони відповідальності адміністративно-територіальної системи устрою Польщі

Рівні адміністративно-територіальної системи устрою Польщі	Зони відповідальності
Гміни	комунальне господарство та розвиток економіки, громадські послуги на місцевому рівні, землекористування, дошкільні заклади, основну школу, гімназії, осередки охорони здоров'я, заклади культури, бібліотеки, гмінні дороги
Повіти	адміністративні послуги, громадські послуги на місцевому понадгмінному рівні, публічну безпеку, спеціальні школи, повітові лікарні, повітові заклади, заклади культури та музеї, повітові дороги
Воєводства	за регіональний розвиток, громадські послуги на регіональному рівні, розвиток ринку праці, вищі школи, воєводські лікарні, театри, регіональні музеї, воєводські дороги

Проте, кінцеві параметри адміністративної перебудови, яку все ще не завершено у нас, значною мірою відрізняються від польських реалій.

Так, в Україні зберігаються 25 областей при 16 воєводствах у Польщі. Проте, адміністративні одиниці середньої та нижньої ланок в Україні формуються значно більших розмірів. Нових укрупнених районів створюється 136 замість попередніх 490, що значно менше наявних 380 повітів у Польщі. А кількість одиниць нижнього рівня – ОТГ в Україні 1460 замість майже 2500 у Польщі.

З огляду на більшу територію України та меншу кількість нових районів і ОТГ, площа утворених самоврядних адміністративних одиниць об'єктивно буде значно більшою. При цьому, аналогічними в цілому будуть компетенції та повноваження органів самоврядування в українських ОТГ і польських гмінах [48].

Слід сказати про те, що реформа децентралізації у Польщі не була окремою. Вона проводилася у комплексі з іншими реформами, наприклад, земельною, реформою системи освіти, охорони здоров'я, тощо.

Як бачимо, в Україні кожна реформа здійснюється відокремлено одна від одної. У Польщі ж це було побудовано на системному підході, який базувався на зміні територіально-адміністративного устрою і усі подальші реформи працювали разом.

Отже, результатом проведення реформи децентралізації у Польщі стало чітке розмежування функцій та повноважень між державною та місцевою владою.

Перевагою польського розвитку є те, що громади мають можливість вирішувати нагальні питання та обирати шляхи свого розвитку. Заходи з децентралізації сприяли зростанню державних інвестицій, розвитку ролі малого та середнього бізнесу та створенні активного громадянського суспільства на рівні адміністративно-територіальних одиниць, що, у свою чергу, позитивно вплинуло на умови життя для членів територіальних громад і призвело до їх суттєвого поліпшення.

Цікавим для вивчення є досвід проведення децентралізації влади у колишніх республіках Радянського Союзу, зокрема, у Латвії. Актуальність даного дослідження обумовлено тим, що умови реформи є досить схожими, та є можливість запозичення досвіду та робота над помилками.

Як йдеться в робочих записках «Латвія: Довга дорога реформ» А. Ткачука [49, с.11-13], у 2009 р. в Латвії була завершена децентралізаційна реформа, яка проводилась фактично з 1998 р., та охоплювала три основні напрями:

юридичний, адміністративно-територіальний та фіскальний. Кожен напрям реформування проводився відокремлено, а механізми його реалізації не узгоджувалися з іншими.

Як зазначає О. Петришин [50], реформою 2009 р. було змінено дворівневу систему поділу муніципалітетів (до реформи округи були муніципалітетами першого рівня, в той час як міста (селища), сільські території та повіти були муніципалітетами другого рівня) на однорівневу. Округи були скасовані, а міста, приміські території і повіти були об'єднані в 110 країв, в той час як 9 великих міст отримали республіканський статус.

У той час це створило багато проблем і тому адміністративно-територіальна реформа, яка все відкладалася таки була проведена, оскільки без неї ні юридична, ні фіскальна не давали потрібного ефекту та результату.

Основною метою проведення адміністративно-територіальної реформи було створення здатних до економічного розвитку територій, забезпечення населення якісними послугами та створення умов для кадрового зростання.

Але впровадження адміністративно-територіальної реформи проходило зі значними труднощами. Насамперед вони стосувалися небажання дрібних громад об'єднуватися. За перші шість років реформи утворилося лише 20 об'єднаних громад. При цьому помилкою з боку держави стало те, що не було затверджено чітких правил щодо критеріїв та формату об'єднання. Це призвело до того, що нові громади хоч і виникали, але були неспроможні виконувати необхідні функції [51].

З точки зору взаємодії органів місцевого самоврядування та центральним урядом в Латвії слід виділити наступні «контактні точки»:

- а) при розробці проектів нормативно-правових актів, що регламентують діяльність місцевого самоврядування;
- б) при виділенні щорічних загальних і специфічних грантів (в тому числі щодо реалізації планів регіонального розвитку);

в) при встановленні джерел фінансування для виконання делегованих повноважень;

г) при опрацюванні інших питань, що зачіпають місцеві інтереси [52].

Сьогодні в переговорах з державою інтереси місцевого самоврядування представляє Латвійська асоціація місцевих та регіональних самоврядувань [53].

Також на сьогодні основні джерела доходів місцевих бюджетів у Латвії формуються за рахунок податкових надходжень, нефіскальних доходів і трансфертів.

Механізм встановлення місцевих податків в латвійській моделі замінено на пропорційний розподіл при зборі деяких державних податків. Місцеві органи отримують відсоток від певних державних податків. Кожна самоврядна одиниця отримує відсоток від загального обсягу зібраних податків на своїй території. Значну частину займає податок на нерухомість, який розраховується виходячи з кадастрової вартості. Бюджетне вирівнювання діє з 1995 р., але збалансування бюджетів відбувається лише частково [54].

Незважаючи на те, що реформа децентралізації у Латвія була реалізована за досить тривалий термін, але вона вирішили широке коло проблем, які сприяли збільшенню можливостей та посиленню впливу у вирішення нагальних питань. Реформа децентралізації Латвії показала, що реформа в Україні може бути ефективно проведена без додаткових стресів для населення, містити чітке та зрозуміле закріплення функцій і компетенцій місцевого самоврядування та об'єднати зусилля та підсилити роль та авторитет органів місцевого самоврядування в забезпеченні діалогу з державою, що у свою чергу забезпечить дотримання інтересів громадян.

Отже, досвід реформ у Польщі та Латвії свідчить, що децентралізація відіграє важливу роль у демократизації і трансформації суспільства, переходу до інститутів, заснованих на ініціативі та відповідальності окремої людини та громади.

Тенденція до широкого її впровадження спостерігається в адміністративній, політичній, фінансовій, соціальній сферах та сприяє розвитку людського потенціалу, відповідальності влади, покращанню якості надання послуг, вирішенню економічних, правових, політичних проблем суспільства.

Таким чином, найкращим результатом реформи децентралізації є побудова сильної та розвиненої держави, яка враховує інтереси суспільства та має самодостатній рівень вирішування питань на місцях, дає гарантії надання якісних публічних послуг населенню.

На нашу думку, доцільним є упровадження зарубіжного досвіду з урахуванням економічних та національних особливостей саме України. Іноземні результативні практики є вагомим фактором пошуку української моделі розвитку. Саме модель, яка буде створена з урахуванням національних особливостей є прикладною та реалізованою для нашої держави.

Висновок до розділу 1

У ході дослідження було визначено власне поняття терміну децентралізація за яким це передача владних повноважень і відповідальності від суб'єктів управлінського впливу іншим структурним одиницям, наділеним необхідними правами, обов'язками та ресурсами.

Виявлено, що реформа децентралізації передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями - за ефективність своєї роботи, а перед державою - за її законність. А держава ставить перед собою такі цілі та завдання, які дають змогу адміністративно-територіальним одиницям самостійно вирішувати питання місцевого значення та реалізовувати власні завдання у межах, встановлених законодавством та втручання у їх діяльність відбувається лише з метою нагляду за законністю у передбачених законом формах та випадках.

У контексті проведення реформи децентралізації було досліджено нормативно-правове забезпечення створення та функціонування ОТГ, які б за

рахунок високої самодостатності та власних ресурсів мали змогу забезпечувати ефективне функціонування національної економіки.

У зв'язку з цим було визначено основні переваги створення ОТГ, серед яких прозорість управління, можливість вибору, отримання додаткових фінансових ресурсів та розширення можливостей використання кадрового ресурсу.

З'ясували, що територіальність є особливою властивістю, яка визначає у просторі поширення повноважень громади і водночас розкриває додаткові можливості управління її розвитком.

Дослідили особливості формування бюджету ОТГ та виявили механізм бюджету участі, який дозволяє мешканцям шляхом надання конкретних власних проектів чи ідей та подальшого їх відбору іншими членами громади відкритим голосуванням вирішувати, у який спосіб витратити частину місцевого бюджету.

На сьогодні, ми бачимо статистику активного зростання кількості ОТГ, що свідчить про те, що впровадження ефективної соціальної та бюджетної політики допоможе громадам збільшити рівень доходів.

Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що без проведення реформи децентралізації влади буде неможливим забезпечити високий рівень життя громадян та надати якісні послуги саме на локальному рівні.

Враховуючи той факт, що більшість країн вже мають позитивний досвід у цьому питанні, то зарубіжний досвід для України є вкрай важливим та актуальним.

Було ході роботи було досліджено досвід Польщі та Латвії, які підтвердили доцільність упровадження зарубіжного досвіду з урахуванням економічних та національних особливостей саме для України. Іноземні результативні практики є вагомим фактором пошуку української моделі розвитку. Саме модель, яка буде створена з урахуванням національних особливостей є прикладною та реалізованою для нашої держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ НОВОВАСИЛІВСЬКОЇ ОТГ

2.1. Аналіз результатів реформи децентралізації в Україні

Децентралізацію влади справедливо називають однією з найуспішніших реформ в Україні за період з 2014 року. Основою успіху стали чіткість намірів, проголошених владою, та зацікавленість з боку громад в отриманні більших повноважень, ресурсів та спроможності реалізовувати власні ініціативи самоврядного розвитку. Зміна системи управління територіями, децентралізація у сферах медицини, освіти демонструють значні темпи та головне - реальні позитивні зрушення.

Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями - за ефективність своєї роботи, а перед державою - за її законність.

Формування ОТГ стали ядром нового розвитку між державою та населенням, тому що громада починає працювати для мешканців, вирішувати реальні проблеми та залучати громадян до цієї діяльності.

У своїй аналітичній доповіді Жаліло Я. А [55, с.13-16] виділяє три чинники успішності реформи децентралізації.

Перш за все це синтетичний характер реформи. Оскільки вона проводиться одночасно у сфері управління, у сфері фінансів та у сфері надання послуг громадянам, то такі складові реформи децентралізації підсилюють одна одну, дозволяють виявити сильні і слабкі сторони децентралізації та реформ, що проводяться, а в кінцевому підсумку забезпечують безпосередній позитивний ефект, відчутний для кожного члена громади; кожний досягнутий

етап формує передумови для наступного, що загалом складає стратегію продовження реформи.

Другим чинником успішності автор виділяє синергію зусиль громадян та органів публічної влади, у тому числі за організаційної та фінансової підтримки міжнародних партнерів України. Це надало можливість сформувати позитивний досвід, надати іншим громадам можливості врахування і виправлення помилок тих громад, що вже пройшли процеси об'єднання.

Третім чинником успішності децентралізації є створення організаційних та інституційних можливостей для ефективного використання доступних громаді ресурсів. Це стосується використання коштів місцевих бюджетів (як з власних джерел надходжень, так і отриманих з державного бюджету трансфертів) та спеціальних субвенцій і проектних коштів з державного бюджету. Децентралізація спроможна сформувати з громад ефективних суб'єктів господарювання.

Таким чином, з урахуванням чинників успішності реформа децентралізації досягне результату та мети, яку було поставлено. А саме створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Результати реформи децентралізації наведено у додатку А (складено автором на основі [56;57])

Згідно документу про Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування від Міністерства розвитку громад та територій України станом на 10 січня 2020 р. [58], слід виділити такі кількісні показники результатів реформи децентралізації в Україні.

Динаміка та досвід формування об'єднаних територіальних громад показали позитивні кількісні результати, які наведено на рис. 2.1 [58]

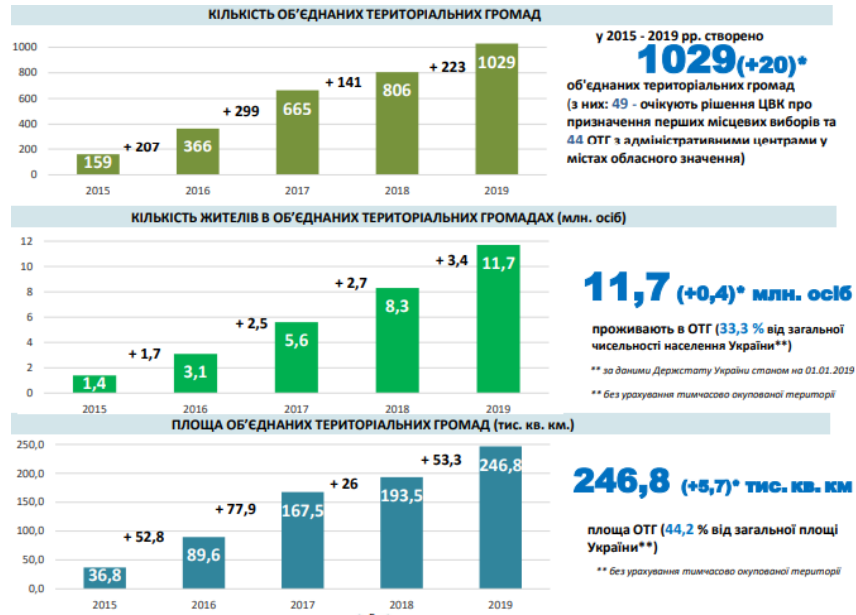

Рис. 2.1 Динаміка формування ОТГ (2015- 2019 рр.)

Відбулося зростання місцевих бюджетів (2014 – 2018 рр.), динаміку росту приведено на рис 2.2 та 2.3

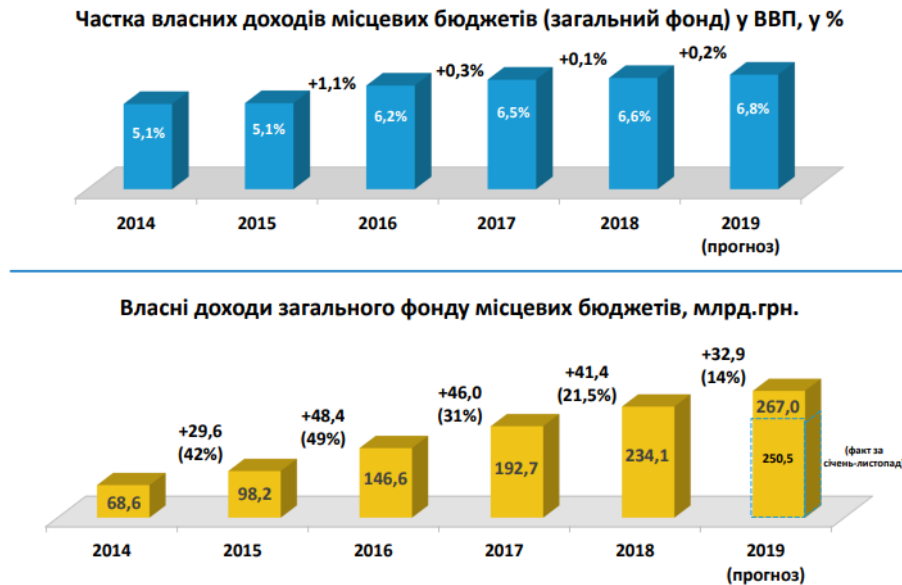

Рис.2.2 Власні доходи та частка власних доходів місцевих бюджетів загального фонду (2014-2019 рр.)

Згідно документу про Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування від Міністерства розвитку громад та територій України станом на 10 січня 2020 р. [58], слід виділити такі кількісні показники результатів реформи децентралізації в Україні.

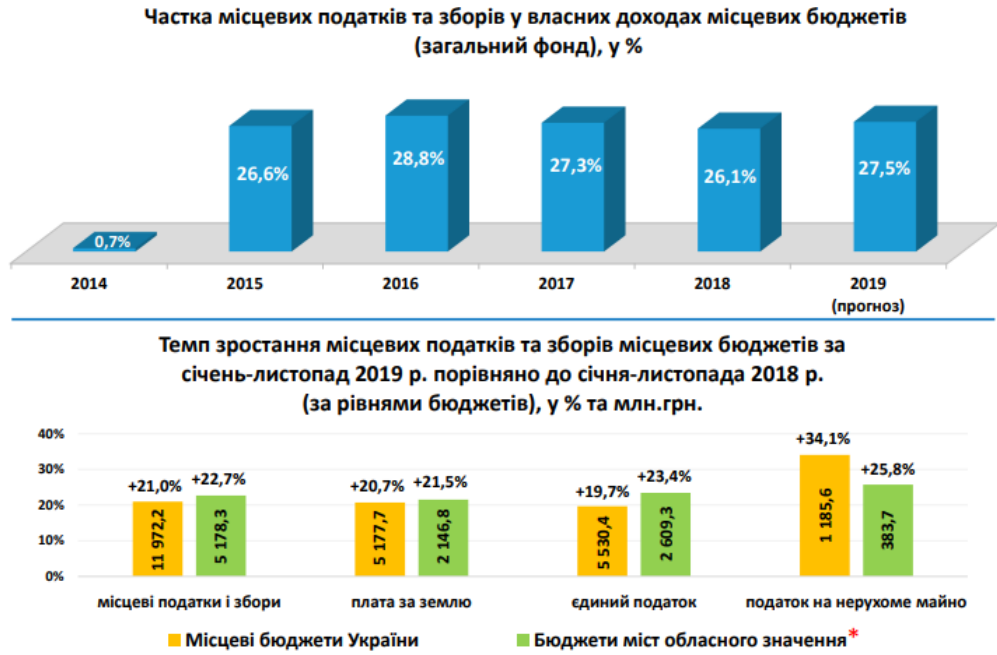

Рис. 2.3 Частка та темп зростання місцевих податків та зборів місцевих бюджетів

Державна фінансова підтримка місцевого та регіонального розвитку збільшилась у 41,5 рази в 2019 р., порівняно з 2014 р., це показано на рис. 2.3.

Крім того, на 2019 р. передбачена субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення в сумі 14,7 млрд. грн.

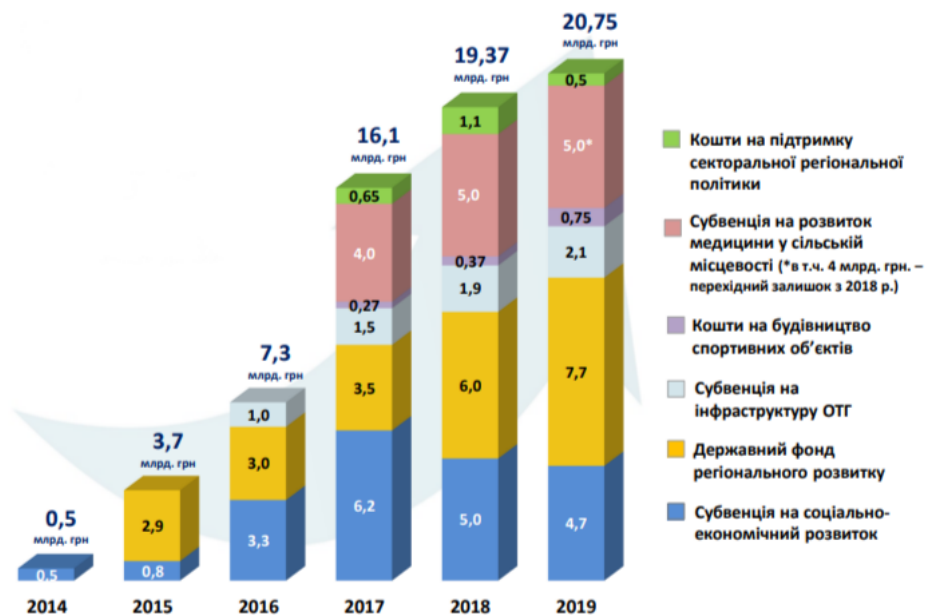

Рис. 2.4 Державна фінансова підтримка місцевого та регіонального розвитку

Отже, реформа децентралізації та формування ОТГ стали ядром нового розвитку між державою та населенням, тому що громада починає працювати для мешканців, вирішувати реальні проблеми та залучати громадян до цієї діяльності.

2.2. Діагностика стану розвитку Нововасилівської ОТГ

Нововасилівська ОТГ була створена у квітні 2020 року. У складі громади: Нововасилівка, Новоолександрівка, Південне, Домузли, Воскресенка, Іванівка, Новомиколаївка, Ганно-Опанлинка, Бесідівка, Ганнівка, Миколаївка, Прудентове, Маківка, Новоспаське, Громівка, Оріхівка, Мар'янівка, Розівка, Калинівка, Федорівка [59].

26 жовтня 2020 р. відбулися перші мажоритарні місцеві вибори, на яких були обрані голова та 22 депутати ОТГ.

Розпорядженням Кабінету міністрів України №713-р від 12.06.2020 р. «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Запорізької області» [60] Нововасилівка отримала статус адміністративного центру Нововасилівської громади, до складу якої увійшли 20 населених пунктів та 7 сільських рад.

А згодом, згідно Постанові Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів»[61], Нововасилівська ОТГ увійшла до складу Мелітопольського району.

Нововасилівська ОТГ, розташована на півдні Запорізької області за 160 км від Запоріжжя; за 40 км на північний захід від Нововасилівки розташоване місто Мелітополь, а за 20 км на південь - узбережжя Азовського моря.

Загальна площа території ОТГ складає 723,1 км².

Нововасилівська ОТГ розташована у межах Причорноморської низовини. Клімат помірно континентальний з яскраво вираженими посушливими явищами. Такі природно-кліматичні умови дозволяють вирощувати майже всі сільськогосподарські культури, отримуючи високі врожаї.

Площа громади складає 723,1 км², з яких переважна більшість земель задіяні в сільському господарстві, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель і про значний аграрний потенціал громади.

За обліковими даними паспорту Нововасилівської ОТГ [59] в громаді налічується 19,364 тис. га земель, із них сільськогосподарського призначення - 17,295 тис. га, що становить 89,4% від загальної площі громади.

Станом на 01.07.2021 р. на території Нововасилівської ОТГ проживало 7157 мешканців (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Кількість населення Нововасилівської ОТГ

№ п/п	Міські, селищні, сільські ради та населенні пункти в них	Чоловіки					Жінки				
		0-17	18-39	40-59	60+	Усього	0-17	18-39	40-59	60+	Усього
1.	Нововасилівська ОТГ	578	965	1113	915	3571	672	759	782	1373	3586
	Усього населення:	7157									

Частка чоловіків складає 49,9%, частка жінок 50,1%.

Вікова структура населення значно відрізняється від регіональної. Частка населення у працездатному віці складає 54,0%, тоді як в середньому по області 68,0% (табл. 2.2).

Результати аналізу вікової структури населення говорять про те, що відсоток працездатного населення складає 54%, а не працездатного 46%. Це значно відрізняється від регіональної вікової структури.

Частка населення у працездатному віці складає 54,0%, тоді як в середньому по області 68,0%.

Таблиця 2.2

**Кількість працездатного та непрацездатного населення
Нововасилівської ОТГ**

№ п/п	Міські, селищні, сільські ради та населенні пункти в них	Усього населення	Працездатне населення						Непрацездатне населення					
			Чол.		Жін.		Разом		Чол.		Жін.		Разом	
			ч.	%	ч.	%	ч.	%	ч.	%	ч.	%	ч.	%
1.	Нововасилівська селищна рада (ОТГ)	7157	2126	29,7	1739	24,3	3865	54,0	1180	16,5	1442	20,1	2622	36,6

Доволі висока частка осіб молодшого за працездатний вік – 17,5% (по області 14,7%) свідчить про демографічне навантаження на працездатне населення у віці з 18 до 59.

Кількість та частка зайнятого та безробітного населення наведено у табл. 2.3

Таблиця 2.3

**Кількість та частка зайнятого та безробітного населення
Нововасилівської ОТГ**

№ п/п	Міські, селищні, сільські ради та населенні пункти в них	Усього населення	Зайняті						Безробітні					
			Чол.		Жін.		разом		Чол.		Жін.		Разом	
			ч.	%	ч.	%	ч.	%	ч.	%	ч.	%	ч.	%
1.	Нововасилівська селищна рада (ОТГ)	7157	840	11,7	714	9,98	1554	21,7	995	13,9	1278	17,8	2273	31,7

Найбільша чисельність зайнятого населення працює в сільському господарстві, займається фермерством та працює у освітньому секторі (рис. 2.5).

Розподіл робочої сили за видами діяльності поділяється на сільське господарство, фермерів, освіту, промисловість, охорону здоров'я, приватні підприємці, державна служба, транспорт, торгівля, зв'язок та культура.

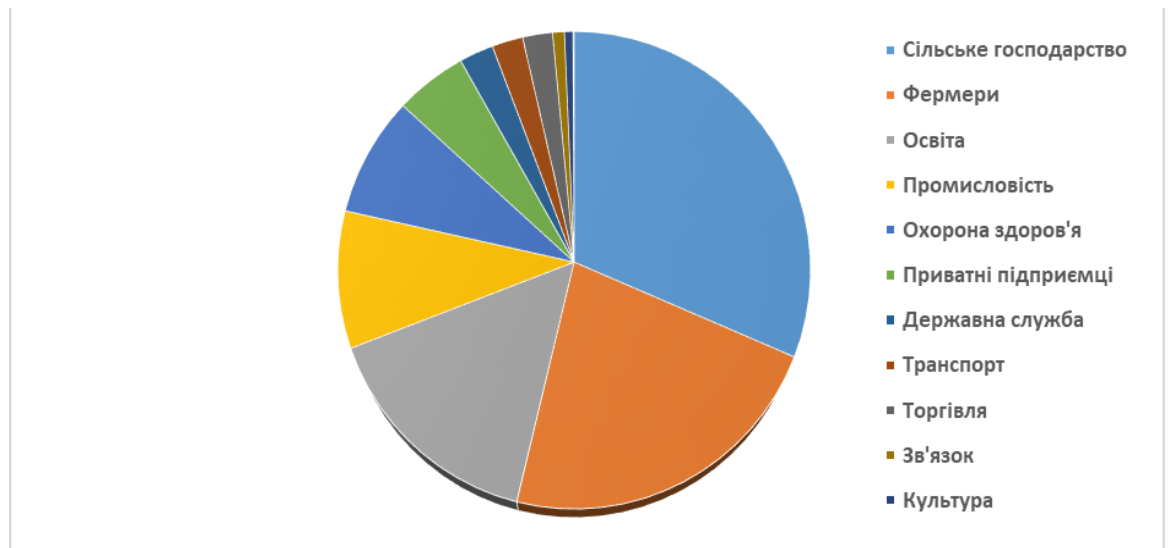

Рис. 2.5 Розподіл робочої сили за видами діяльності, кількість чол. (сумарно по всіх населених пунктах, що увійшли до складу ОТГ)

На території Нововасилівської ОТГ зареєстровано 269 суб'єктів господарської діяльності.

Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців станом на 01.07.2021 становить 67 осіб.

Переважає чисельність СГД здійснюють діяльність в сфері металургії та сільському господарстві, що є доволі типовим для громади нашого регіону.

До підприємств, які займаються литтям сталі та легких металів відносяться ТОВ „Таврійська ливарна компанія „Талко” та ТОВ «Литейщик».

Вирощуванням зернових та олійних культур відносяться СВК «Агрофірма Україна», ТОВ «Рассвет», СТОВ «Агрофірма «Южне», ТОВ «Агро-квин», Ф/г «Середа М.М.», СТОВ «Розівка», СТОВ «Федорівка», Ф/г «В.В.Богданов», ф/г «Мірчев», ф/г «Фенікс», ф/г «Лана», Ф/г «Дельта», ф/г «Фітько», ф/г «Тетяна», Ф/г «Лера», ф/г Д.Д.Бусілков» та Ф/г «Грілвіст».

Найбільшими роботодавцями, якщо не враховувати бюджетні установи, є ТОВ „Таврійська ливарна компанія „Талко”, ТОВ «Литейщик» та СВК «Агрофірма Україна».

Протяжність доріг Нововасилівської ОТГ складає 62,85 км, з них з твердим покриттям – 53,90 км. Близько 80% доріг потребують реконструкції, капітального або поточного ремонту.

У зв'язку з цим керівництво та депутатський склад Нововасилівської ОТГ обрали як один з пріоритетних напрямів в роботі – реконструкцію доріг.

На ділянках доріг смт Приазовське - смт Нововасилівка та смт Нововасилівка - с. Воскресенка - с. Ганнівка ведуться роботи з експлуатаційного утримання шляхом ліквідація вибоїн покриття пневмоструменевим методом. Тобто - ямковий ремонт.

Громадський транспорт в адміністративному центрі громади відсутній, між населеними пунктами пасажирські перевезення здійснюють 2 перевізника, по території об'єднаної територіальної громади між населеними пунктами громади та прилеглих населених пунктів проходять 16 автобусних маршрутів.

На території громади послуги фіксованої телефонії надає ПАТ «Укртелеком», який є також лідером з надання швидкісного фіксованого доступу до мережі Інтернет. Послуги з надання інтернету надаються також інтернет - провайдером 16X Network. Послуги мобільного зв'язку надають такі провайдери як «Київстар», «Водафон» інші.

Поштовий зв'язок на території громади представлений Українським державним підприємством поштового зв'язку «Укрпошта». Одночасно діють та розвиваються загальнонаціональні мережі поштового зв'язку та експрес доставки. На території громади діє мережа «Нова пошта».

Мережа закладів освіти Нововасилівської ОТГ станом на 01.07.2021 представлена закладами, які наведено у табл. 2.4

Таблиця 2.4

Мережа закладів освіти Нововасилівської ОТГ

№ п/п	Найменування закладу
1.	Опорний навчальний заклад Нововасилівський навчально-виховний комплекс "Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів - позашкільний навчальний заклад "Гармонія" Нововасилівської селищної ради Запорізької області.

Продовження табл. 2.4

№ п/п	Найменування закладу
2.	Ганнівський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітній початковий заклад І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад" Нововасилівської селищної ради Запорізької області".
3.	Ганно-Опанлинський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад» Нововасилівської селищної ради Запорізької області.
4.	Новоспаська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Нововасилівської селищної ради Запорізької області.
5.	Нововасилівський комунальний дошкільний навчальний заклад (яслі-садок) загального типу "Теремок" Нововасилівської селищної ради Запорізької області.
6.	Новоспаський комунальний дошкільний навчальний заклад "Берізка" (сезонний) Нововасилівської селищної ради Запорізької області.
7.	Розівський комунальний заклад дошкільної освіти (дитячий садок) загального типу "Веселка" Нововасилівської селищної ради Запорізької області.

Мережа закладів охорони здоров'я на території Нововасилівської ОТГ представлена наступними медичними закладами (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Мережа закладів охорони здоров'я на території Нововасилівської
ОТГ**

№ п/п	Найменування закладу
1.	Лікарні
	Н-Василівська АЗПСМ Новоспаська АЗПСМ
2.	Поліклініки
	Нововасилівська поліклініка
	Мар'янівський ФП
	Воскресенський пункт здоров'я
	Ганнівський пункт здоров'я
	Мар'янівський пункт здоров'я
	Ганно-Опанлинський пункт здоров'я
	ФП с. Домузли
	Маківський ФАП
	Фельшерський пункт с. Мар'янівка
	Розівський пункт здоров'я
Федорівський ФАП	

Заклади культури представлено у табл. 2.6

Таблиця 2.6

Заклади культури Нововасилівської ОТГ

№ п/п	Найменування закладу
1.	Нововасилівський Будинок культури
2.	Воскресенський сільський Будинок культури
3.	Федорівський сільський Будинок культури
4.	Розівський сільський Будинок культури
5.	Новоспаський сільський Будинок культури
6.	Ганно-Опанлинський сільський клуб
7.	Ганнівський сільський клуб
8.	Миколаївський сільський клуб

Заклади культури бібліотечного типу представлено у табл. 2.7

Таблиця 2.7

Заклади культури бібліотечного типу Нововасилівської ОТГ

№ п/п	Найменування закладу
1.	Нововасилівська селищна бібліотека
2.	Нововасилівська дитяча бібліотека
3.	Воскресенська сільська бібліотека
4.	Федорівська сільська бібліотека
5.	Розівська сільська бібліотека
6.	Новоспаська сільська бібліотека
7.	Ганно-Опанлинська сільська бібліотека
8.	Ганнівська сільська бібліотека
9.	Прудентівська сільська бібліотека
10.	Миколаївська сільська бібліотека
11.	Домузлівська сільська бібліотека
12.	Маківська сільська бібліотека
13.	Оріхівська сільська бібліотека
14.	Прудентівська сільська бібліотека
15.	Миколаївська сільська бібліотека

Мистецькі школи на території Нововасилівської ОТГ представлені двома закладами, а саме комунальний заклад «Нововасилівська дитяча художня школа» (є закладом позашкільної мистецької освіти сфери культури Нововасилівської селищної ради) та комунальний заклад «Нововасилівська дитяча музична школа» (є закладом позашкільної мистецької освіти сфери культури Нововасилівської селищної ради).

У ході аналізу даних паспорту Нововасилівської ОТГ було виявлено, що у паспорті не вистачає або відсутні дані щодо стану смертності – народжуваності, контингенту органів соціального захисту, транспортних комунікації та районних і міських осередків загальноукраїнських партій. У зв'язку з цим, рекомендація громаді полягає у тому, щоб дослідити та додати ці дані у паспорт громади.

Організаційна структура управління Нововасилівської ОТГ побудована згідно функціонального принципу.

Організаційна структура громади наведена на рис. 2.6

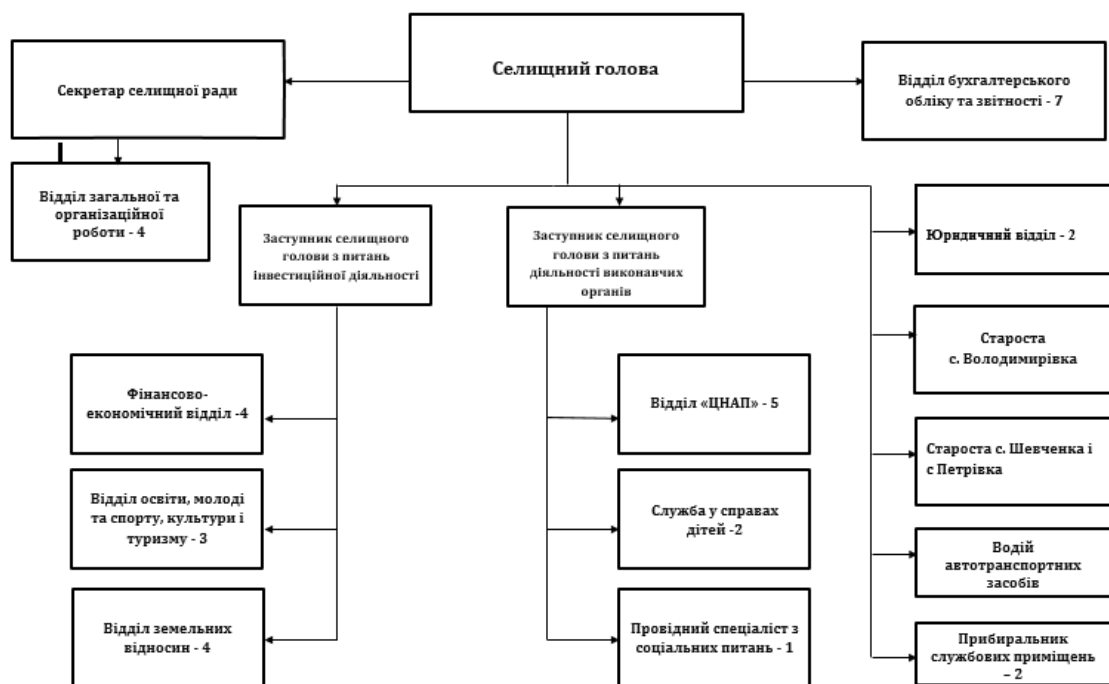

Рис. 2.6 Організаційна структура управління «Нововасилівської ОТГ»

В західній економіці розроблені певні методологічні підходи до дослідження середовища та аналізу положення, яке займає підприємство, які отримали доволі широке застосування в галузі стратегічного менеджменту. До числа широко відомих методологічних підходів відносять методіку SWOT-аналізу.

SWOT-аналіз - аналіз в стратегічному плануванні, визначення сильних і слабких сторін підприємства, а також можливостей і погроз, що виходять з його конкурентного середовища.

Проведення SWOT-аналізу зводиться до заповнення матриці SWOT-аналізу. У відповідні осередки матриці необхідно занести сильні і слабкі сторони підприємства, а також ринкові можливості і загрози [62].

Отже, для формування стратегії розвитку «Нововасилівської ОТГ» було обрано такий інструмент як SWOT-аналіз. У додатку Б надано оцінки факторів впливу макросередовища на Нововасилівську ОТГ.

Сукупний вплив факторів макрооточення на функціонування підприємства оцінюють за коефіцієнтом впливу факторів макросередовища, за формулою (2.1):

$$C_{\text{MAC}} = \frac{\pm A_1 B_1 \pm A_2 B_2 \pm \dots \pm A_n B_n}{[\max A_i B_i] \cdot n} = \frac{\sum_{i=1}^n (\pm A_i B_i)}{[\max A_i B_i] \cdot n}; \quad (2.1)$$

$$C_{\text{MAC}} = \frac{16}{9 \cdot 38} = 0,047$$

де C_{MAC} – коефіцієнт впливу факторів макросередовища на функціонування «Нововасилівської ОТГ»;

A – експертна оцінка важливості фактора для галузі;

B – експертна оцінка впливу фактора;

n – кількість факторів впливу.

Рівень факторів макросередовища оцінюють за шкалою значень коефіцієнта.

Якщо значення коефіцієнта впливу факторів макросередовища додатне: від 0 до 0,35 – нейтральний вплив, від 0,35 – до 0,50 сприятливий вплив, від 0,50 до 1,00 – позитивний вплив.

Якщо значення коефіцієнта впливу факторів макросередовища від’ємне: від 0 до 0,35 – негативний вплив, від 0,35 – до 0,50 загрожуючий вплив, від 0,50 до 1,00 – знищуючий вплив.

За результатами розрахунків Нововасилівської ОТГ виходить, що значення коефіцієнта впливу факторів макросередовища - 0,047 додатне і має нейтральний вплив.

У табл. 2.8 наведено оцінки факторів впливу безпосереднього оточення на економічний розвиток Нововасилівської ОТГ.

Таблиця 2.8

**Оцінки факторів впливу безпосереднього оточення
на економічний розвиток Нововасилівської ОТГ**

№	Фактори мікросередовища	Важливість для галузі (1, 2, 3)	Ступінь впливу (0,1, 2, 3)	Характер впливу (+ / -)	Оцінки впливу
I Споживачі:					
1	Зростання громадської активності: реалізація заходів за участю громадськості щодо поліпшення благоустрою населених пунктів та їх соціально-економічного розвитку	3	3	+	+9
2	Наявність достатньої кількості трудових ресурсів	3	3	+	+9
3	Позитивне сальдо міграції населення у громаді	3	3	+	+9
	Разом за споживачами				+27
II Постачальники:					
8	Подорожчання тарифів на електроенергію	3	2	-	-6
9	Скорочення кількості постачальників на ринку роздрібної торгівлі	3	2	-	-6
10	Збільшення цін постачальників	3	3	-	-9
	Разом за постачальниками				-21
III Конкуренти:					
11	Посилення міжнародної конкуренції за інвестиції та розвиткові ресурси	2	2	-	-4
12	Поява нових ІТ-технологій у конкурентів-громад	3	1	-	-3
	Разом за конкурентами				-12
	Разом за факторами				+36

Оцінки впливу факторів безпосереднього оточення підприємства визначали за коефіцієнтом впливу факторів безпосереднього оточення на об'єднання підприємств $C_{\text{міс}}$. Коефіцієнт розраховується за формулою (2.2):

$$C_{\text{MIC}} = \frac{\pm A_1 B_1 \pm A_2 B_2 \pm \dots \pm A_n B_n}{[\max A_i B_i] \cdot n} = \frac{\sum_{i=1}^n (\pm A_i B_i)}{[\max A_i B_i] \cdot n}; \quad (2.2)$$

$$C_{\text{MIC}} = \frac{36}{9 \cdot 12} = 0,33$$

де C_{MIC} – коефіцієнт впливу факторів безпосереднього оточення підприємств;

A – експертна оцінка важливості фактора для галузі;

B – експертна оцінка впливу фактора на об'єднання підприємств;

n – кількість факторів впливу.

Рівень впливу факторів безпосереднього оточення підприємства оцінювали за такою шкалою значень коефіцієнта:

Якщо значення коефіцієнта впливу факторів безпосереднього оточення підприємства додатне: від 0,0 до 0,35 – нейтральний вплив, від 0,35 – до 0,50 сприятливий вплив, від 0,50 до 1,00 – позитивний вплив;

Якщо значення коефіцієнта впливу факторів безпосереднього оточення підприємства від'ємне: від 0 до 0,35 – негативний вплив, від 35 – до 50 загрожуючий вплив, від 0,50 до 1,00 – знищуючий вплив [62].

За результатами аналізу встановлено, що значення коефіцієнта впливу безпосереднього оточення підприємства – 0,33, додатне. Це свідчить про низький рівень використання можливостей підприємства з боку мікросередовища. Сукупний вплив факторів безпосереднього оточення підприємства оцінюється позитивно.

У табл. 2.9 наведено фактори впливу внутрішнього середовища на економічний розвиток Нововасилівської ОТГ.

До факторів внутрішнього середовища відносять персонал, організацію і управління, виробничо-збутову діяльність і фінанси.

Ці фактори безпосередньо впливають на організацію.

Сукупність цих факторів допоможе проаналізувати економічний розвиток Нововасилівської ОТГ.

Таблиця 2.9

Фактори впливу внутрішнього середовища на економічний розвиток Нововасилівської ОТГ

№	Фактори внутрішнього середовища	Важливість для галузі (1, 2, 3)	Ступінь впливу (0,1,2, 3)	Характер впливу (+ / -)	Оцінки впливу
1	2	3	4	5	6
I Персонал:					
1	Висока кваліфікація персоналу	3	3	+	+9
2	Високопрофесійна команда співробітників	3	3	+	+9
3	Низька плинність кадрів	3	2	+	+6
4	Мотиваційна система оплати праці	3	3	+	+9
	Разом:				+33
II Організація і управління:					
5	Наявність стратегії розвитку	3	3	+	+9
6	Адекватна цілям організаційна структура	3	2	+	+6
	Разом:				+15
III Виробничо-збутова діяльність:					
7	Стійкі і тривалі відносини з постачальниками	3	3	+	+9
8	Виробництво та розподіл електроенергії у структурі с/г виробництва	3	3	+	+9
9	Нестача сучасних ІТ-рішень для громад	2	2	-	-4
10	Наявність великих сільськогосподарських підприємств як бази для переробної та харчової промисловості	3	3	+	+9
11	Наявність трудового потенціалу	3	3	+	+9
12	Розвинена транспортна інфраструктура	3	3	+	+9
	Разом				+40
IV Фінанси:					
13	Стабільне фінансове становище	3	3	+	+9
14	Ефективне управління витратами	2	2	+	+4
	Разом:				+13

	Разом за факторами внутрішнього середовища безпосереднього оточення				+101
--	--	--	--	--	------

Вплив внутрішнього середовища на розвиток громади оцінювали за формулою (2.3):

$$C_{\text{MAC}} = \frac{\pm A_1 B_1 \pm A_2 B_2 \pm \dots \pm A_n B_n}{[\max A_i B_i] \cdot n} = \frac{\sum_{i=1}^n (\pm A_i B_i)}{[\max A_i B_i] \cdot n}; \quad (2.3):$$

$$C_{\text{MAC}} = \frac{101}{9 \cdot 14} = 0,80,$$

де C_{MAC} – коефіцієнт впливу факторів внутрішнього середовища на розвиток підприємства;

A – експертна оцінка важливості фактора для галузі;

B – експертна оцінки впливу фактора на підприємство;

n – кількість факторів впливу.

Рівень впливу факторів внутрішнього середовища на розвиток підприємства оцінювали за такою шкалою значень коефіцієнта:

від 0 до 0,50 – слабка позиція, від 0,50 – до 0,75 середня позиція, від 0,75 до 1,00 – сильна позиція [62].

Коефіцієнт впливу факторів внутрішнього середовища становить 0,80, що свідчить про сильну позицію.

Фактори SWOT «Нововасилівської ОТГ» наведено у додатку В.

Згідно проведеному SWOT було виявлено порівняльні переваги, виклики і ризику Нововасилівської ОТГ.

Порівняльні переваги (визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей) наступні:

а) стає зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, зокрема органічну, на світових ринках може стимулювати розвиток та привести інвесторів в аграрний сектор громади, яка має сировинну базу для переробної та харчової промисловості та земельні ділянки, доступні для інвестицій; стимулюватиме розвиток наявних на території громади та створенню нових

підприємств, що займаються виробництвом, переробкою та зберіганням сільськогосподарської продукції; сприятиме збільшенню можливостей для працевлаштування мешканців громади. Добре розвинена логістика посилить позиції громади в конкурентній боротьбі з іншими громадами регіону;

б) продовження реформ в Україні, прогнозоване продовження євроінтеграційних процесів, передача земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад сприятиме покращенню економічної ситуації та бізнес-клімату в громаді. З урахуванням таких сильних сторін як наявність вільних земельних ділянок для залучення інвестицій, розташування поряд з містом обласного значення, наявність трудового потенціалу, а також містобудівної документації на адміністративний центр громади та розвиненої транспортної мережі, сприятиме розвитку існуючих підприємств та залученню на територію як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Це, в свою чергу, сприятиме диверсифікації економіки громади, позитивно вплине на зростання рівня зайнятості та рівня доходів населення Нововасилівської ОТГ;

в) державна підтримка низки соціально значимих реформ при наявності розвиненої мережі закладів освіти, медицини, соціального обслуговування населення та ін. на території громади сприятиме зростанню якості надання медичних, освітніх, соціальних та ін. послуг та приведе до підвищення комфортності проживання мешканців в селищі.

Виклики (визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей) виявлені наступні:

а) незадовільний стан доріг, поганий технічний стан інженерних мереж багатоповерхових будинків, що знаходяться в комунальній власності громади та неефективна система їх опалення, відсутність сортування та переробки ТПВ, середньостроковій перспективі можуть бути частково усунути

завдяки державній бюджетній підтримці, що надається для об'єднаних громад, а також фінансовими ресурсами з ДФРР та міжнародної технічної допомоги;

б) розпорядження земельними ділянками сільськогосподарського призначення, зростання попиту на сільськогосподарську продукцію на світових ринках, продовження євро інтеграційних процесів сприятимуть зростанню зацікавленості інвесторів та залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку громади, що дозволить знизити рівень безробіття та трудової міграції в громаді;

в) частка соціальної складової бюджету може знизитися внаслідок впровадження державою низки соціально значимих реформ;

г) діяльність в Україні проектів міжнародної технічної допомоги, які підтримують, в тому числі, і об'єднані громади можуть сприяти підвищенню рівня суспільної активності та активності НУО на території громади.

Ризики (визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз) наступні:

а) перекладання на місцеве самоврядування державних фінансових зобов'язань, особливо в частині забезпечення соціальних стандартів, приводить до постійного збільшення частки соціальної складової бюджету, що негативно впливає на можливості для розвитку території;

б) збереження корупції призведе до зневіри в позитивних змінах і, відповідно, низької громадянської активності, збереження неофіційного працевлаштування та безробіття;

в) інші ризики є порівняно меншими, але варто звернути увагу на брак робочих місць, відсутність нових генеральних планів населених пунктів, поганий технічний стан багатопверхових житлових будинків, що знаходяться в комунальній власності громади, незадовільний стан доріг та відсутність сортування та переробки ТПВ. Вони не є критичними, але значно впливають на якість життя, тобто на вирішальну складову розвитку громади.

М. Портер визначає конкурентоспроможність підприємства, як здатність успішно оперувати на конкретному ринку (регіоні збуту) у даний період часу шляхом випуску і реалізації конкурентоспроможних виробів і послуг.

Аналіз конкурентного середовища організації передбачає дослідження чинників, які впливають на силу конкурентної боротьби. Згідно з моделлю п'яти сил конкуренції М. Портера, частка ринку й рівень прибутку організації визначаються тим, наскільки ефективно організація протидіє таким конкурентним силам: новим конкурентам, які, випускаючи подібні товари, проникають у галузь; загрозі напливу товарів-замінників (субститутів); компаніям-конкурентам, що вже закріпилися на галузевому ринку; впливу продавців (постачальників); впливу покупців (клієнтів) [62].

Конкурентоспроможність підприємства відображає ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства із набуття й утримання протягом досить тривалого часу конкурентної переваги, порівняно з конкурентами, а саме: ефективності системи продажів (маркетингової та збутової інфраструктури); рівня цін на реалізовану продукцію, що залежить від собівартості виробництва і реалізації продукції підприємства; якісних характеристик продукції тощо.

Задача аналізу конкуренції в галузі – оцінити кожний фактор конкуренції та визначити рівень його тиску, а також виробити ефективну стратегію, щоб по мірі можливості захистити підприємство від впливу факторів конкуренції.

Модель Портера за Нововасилівською ОТГ наведено на рис.2.7

У ході аналізу даних паспорту Нововасилівської ОТГ було виявлено, що у паспорті не вистачає або відсутні дані щодо стану смертності – народжуваності, контингенту органів соціального захисту, транспортних комунікації та районних і міських осередків загальноукраїнських партій. У зв'язку з цим, рекомендація громаді полягає у тому, щоб дослідити та додати ці дані у паспорт громади.

Для формування стратегії розвитку Нововасилівської ОТГ було обрано такий інструмент як SWOT-аналіз.

Результати аналізу свідчать про те, що:

- а) значення коефіцієнта впливу факторів макросередовища – 0,047 додатне і має нейтральний вплив;
- б) значення коефіцієнта впливу безпосереднього оточення організації – 0,33, додатне. Це свідчить про низький рівень використання можливостей організації з боку мікросередовища. Сукупний вплив факторів безпосереднього оточення організації оцінюється позитивно;
- в) значення коефіцієнта впливу факторів внутрішнього середовища становить 0,80, що свідчить про сильну позицію.

На основі отриманих даних було розроблено таблицю SWOT.

SWOT аналіз підприємства дає чітке розуміння ситуації та вказує напрямки для розвитку. За допомогою даного методу можна розробити ефективну стратегію роботи організації, використовуючи сильні сторони та знаючи про її слабкості. Саме SWOT аналіз допомагає звести до мінімуму ризик невдачі.

2.3. Аналіз бюджету Нововасилівської ОТГ

Відповідно до п.4 ст.80 Бюджетного кодексу України Нововасилівська ОТГ подала звіт про виконання бюджету Нововасилівської ОТГ за I півріччя 2021 року, дані взято з офіційного сайту громади [59].

Відповідно до п.4 ст.80 Бюджетного кодексу України Нововасилівська ОТГ подала звіт про виконання бюджету Нововасилівської ОТГ за I півріччя 2021 року, дані взято з офіційного сайту громади [59].

Місцевий бюджет Нововасилівської ОТГ Мелітопольського району на 2021 рік по доходам (з урахуванням змін) наведено у табл. 2.10

Таблиця 2.10

Місцевий бюджет Нововасилівської ОТГ на 2021 рік

Місцевий бюджет Нововасилівської ОТГ	
Власні доходи загального фонду	25527,0 тис. грн.
Власні доходи спеціального фонду	782,0 тис. грн.
Офіційні трансферти	38462,5 тис. грн.
Загальна сума бюджету	64771,5 тис. грн.

За I півріччя 2021 року до місцевого бюджету Нововасилівської ОТГ Мелітопольського району надійшло 33470,3 тис. грн., що дорівнює 51,7 % виконання затвердженого річного плану зі змінами, в т. ч.:

а) до загального фонду надійшло власних доходів 11445,4 тис. грн., що становить 44,84 % виконання річного плану з урахуванням змін, та 104,3 % виконання плану звітного періоду або додатково до плану отримано 469,5 тис. грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2020 року в 2021 році спостерігається темп росту по доходах загального фонду на 3587,9 грн. або 45,66%;

б) до спеціального фонду надійшло власних надходжень 659,4 тис. грн., що становить 84 % виконання річного плану, та 168,6 % виконання плану звітного періоду або додатково до плану отримано на 268,4 тис. грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2020 року в 2021 році спостерігається темп росту по доходах спеціального фонду на 582,3 грн. або у 8 разів;

в) міжбюджетних трансфертів перераховано в сумі 21365,5 тис. грн., що склало 100,0 % виконання затверджених планових обсягів. У порівнянні з

аналогічним періодом 2020 року в 2021 році спостерігається темп росту по доходах по загальному та спеціальному фондах на 4170,2 грн. або 52,55%.

В загальному обсязі власних надходжень по загальному фонду посідає важливу роль відіграє податок на доходи фізичних осіб, податок на майно, єдиний податок та інші податкові і неподаткові надходження. Їх частку наглядно наведено на рис. 2.8

Рис. 2.8 Загальний обсяг власних надходжень по загальному фонду

Найбільший відсоток в загальному обсязі власних надходжень по загальному фонду посідає податок на доходи фізичних осіб, питома вага якого в структурі надходжень становить 53,0 %.

Фактично за I півріччя 2021 року до бюджету надійшло податку в сумі 6067,8 тис. грн. Виконання затверджених показників відповідного періоду забезпечено на рівні 105,0 %, або понад планово отримано 287,6 тис. грн. У порівнянні з відповідним періодом попереднього року в звітному періоді надходження збільшились на 1850,2 тис. грн., або на 43,9 % що пояснюється збільшенням платників податку, збільшенням мінімальної заробітної плати, успішним проведенням компанії з декларування доходів громадян.

Вагомим податком в структурі власних надходжень є податок на майно, який включає в себе податок на нерухоме майно, відмінне від земельної

ділянки, плату за землю. Його питома вага в загальному обсязі надходжень загального фонду становить 25,3 %.

Обсяги надходження податку на майно у I півріччі 2021 року склали 2891,5 тис. грн., що забезпечило виконання планових показників звітного періоду на рівні 83,6 %, недоотримано 569,1 тис. грн. Основною складовою податку є плата за землю, яка в структурі надходження податку займає 85,2 %, обсяги її надходження становлять 2463,7 тис. грн., відсоток виконання обсягів відповідного періоду становить 82,4 %, недоотримано 524,8 тис. грн.

В загальному об'ємі податкових надходжень 17,7 % займає єдиний податок. Обсяги надходження єдиного податку у I півріччі 2021 року склали 2026,9 тис. грн., перевиконання затверджених планів звітного періоду становить 303,1 тис. грн. або 117,6 %. До складу податку належить єдиний податок, який сплачують платники четвертої групи. Даного податку отримано 1175,3 тис. грн., що на 151,5 тис. грн. більше, ніж було заплановано в звітному періоді. Відсоток виконання затверджених обсягів звітного періоду становить 114,8 %.

Інших податкових і неподаткових надходжень (податок на прибуток підприємств комунальної власності, рентна плата за користування надрами, акцизний податок, адміністративні штрафи, державне мито, інші) отримано в сумі 459,2 тис. грн.

Загальний обсяг надходжень спеціального фонду становить 659,4 тис. грн., що забезпечило виконання плану 6-х місяців на рівні 168,6 % або перевиконання дорівнює 268,4 тис. грн.

У порівнянні з минулим роком надходження до спеціального фонду збільшилися у 8 разів або на 583,2 тис. грн. (за рахунок збільшення власних надходжень).

Джерела наповнення спеціального фонду місцевих бюджетів наведено у табл. 2.11

Таблиця 2.11

Джерела наповнення спеціального фонду місцевих бюджетів

Джерела наповнення спеціального фонду місцевих бюджетів	
Екологічний податок	2,9 тис. грн.
Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища	0,3 тис. грн.
Власні надходження бюджетних установ	599,6 тис. грн.

У порівнянні з минулим роком надходження збільшилися на 543,6 тис. грн. або в дев'ять разів більше. Основними складовими власних надходжень є благодійні внески та дарунки, отримані бюджетними установами та плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з функціональними повноваженнями.

До цільового фонду коштів надійшло в сумі 56,6 тис. грн.

Видатки місцевого бюджету Нововасилівської ОТГ по загальному фонду за I півріччя 2021 року наведено у табл. 2.12

Таблиця 2.12

**Видатки місцевого бюджету Нововасилівської ОТГ
по загальному фонду**

Видатки місцевого бюджету	Сума, тис. грн.	Відсоток від загального фонду, %
на оплату праці	29929,6	88,4
на продукти харчування	198,5	0,6
на оплату комунальних послуг та енергоносії	790,8	2,3
на поточні трансферти	1711,7	5,1
на соціальне забезпечення в т.ч. виплату пільг, субсидій і допомоги	48,1	0,1
на інші видатки	1189,2	3,5
Всього видатки місцевого бюджету по загальному фонду	33867,9	100

У розрізі основних галузей бюджетної сфери обсяг видатків наведено у табл. 2.13

Таблиця 2.13

Обсяг видатків основних галузей бюджетної сфери

Обсяг видатків основних галузей бюджетної сфери	Сума, тис. грн.	Відсоток від загального фонду, %
на органи місцевого самоврядування	4409,8	13,0
на освіту	24856,3	73,4
на охорону здоров'я	1697,8	5,0
на соціальний захист населення та виплату соціальної допомоги, пільг та субсидій	733,9	2,2
на культуру і мистецтво	1352,4	4,0
на благоустрій населених пунктів	328,8	1,0
на іншу діяльність (місцеву пожежну охорону)	488,9	1,4

Видатки по спеціальному фонду склали 766,5 тис. грн., в тому числі:

- видатки спеціального фонду бюджету, проведені за рахунок коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами у сумі 478,7 тис. грн.;

- видатки спеціального фонду бюджету, проведені за рахунок коштів, отриманих з інших джерел власних надходжень бюджетних установ у сумі 127,8 тис. грн.;

- видатки спеціального фонду бюджету, проведені за рахунок інших коштів спеціального фонду у сумі 160,0 тис. грн.

Видатки по спеціальному фонду наведено на рис. 2.8

Станом на 01 липня 2021 року дебіторська та кредиторська заборгованість по загальному та спеціальному фондам по установах, які утримуються за рахунок місцевого бюджету відсутня. У I півріччі 2021 року з метою покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів короткострокові позики за рахунок Єдиного казначейського рахунка не надавалися.

Залишок коштів по загальному та спеціальному фондам на кінець звітного періоду складає 6233,7 тис. грн., в т.ч. по загальному фонду сума дорівнює 6099,2 тис. грн. (в т.ч. освітньої субвенції – 4867,8 тис. грн., субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 383,5 тис. грн., місцевого бюджету -847,9 тис. грн.), по спеціальному фонду сума дорівнює 134,5 тис. грн.

Отже, згідно проведеного аналізу бюджету Нововасилівської ОТГ було виявлено, що він не відповідає засадам цілеорієнтованого підходу та не містить гендерної складової. А це, у свою чергу, не сприяє формуванню організаційно-економічних та фінансових умов забезпечення добробуту громади.

Висновок до розділу 2

Згідно проведеного аналізу, було виявлено, що реформа децентралізації та формування ОТГ стали ядром нового розвитку між державою та населенням, тому що громада починає працювати для мешканців, вирішувати реальні проблеми та залучати громадян до цієї діяльності.

Для формування стратегії розвитку Нововасилівської ОТГ було обрано такий інструмент як SWOT-аналіз.

Результати аналізу свідчать про те, що:

а) значення коефіцієнта впливу факторів макросередовища – 0,047 додатне і має нейтральний вплив;

б) значення коефіцієнта впливу безпосереднього оточення підприємства - 0,33, додатне. Це свідчить про низький рівень використання можливостей підприємства з боку мікросередовища. Сукупний вплив факторів безпосереднього оточення підприємства оцінюється позитивно;

в) значення коефіцієнта впливу факторів внутрішнього середовища становить 0,80, що свідчить про сильну позицію.

На основі отриманих даних було розроблено таблицю SWOT.

SWOT аналіз підприємства дає чітке розуміння ситуації та вказує напрямки для розвитку. За допомогою даного методу можна розробити ефективну стратегію роботи ОТГ, використовуючи сильні сторони та знаючи про її слабкості. Саме SWOT аналіз допомагає звести до мінімуму ризик невдачі.

У ході аналізу бюджету Нововасилівської ОТГ було виявлено, що він не відповідає засадам цілеорієнтованого підходу та не містить гендерної складової. А це, у свою чергу, не сприяє формуванню організаційно-економічних та фінансових умов забезпечення добробуту громади.

Згідно проведеного аналізу, було виявлено, що реформа децентралізації та формування ОТГ стали ядром нового розвитку між державою та населенням, тому що громада починає працювати для мешканців, вирішувати реальні проблеми та залучати громадян до цієї діяльності.

Для формування стратегії розвитку Нововасилівської ОТГ було обрано такий інструмент як SWOT-аналіз.

У ході аналізу бюджету Нововасилівської ОТГ було виявлено, що він не відповідає засадам цілеорієнтованого підходу та не містить гендерної складової. А це, у свою чергу, не сприяє формуванню організаційно-економічних та фінансових умов забезпечення добробуту громади.

SWOT аналіз підприємства дає чітке розуміння ситуації та вказує напрямки для розвитку.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НОВОВАСИЛІВСЬКОЇ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1 Обґрунтування використання програмно-цільового методу в формуванні бюджету ОТГ

Основним завданням державної регіональної політики є усунення або мінімізація диспропорцій у соціально-економічному розвитку територій, що реалізується через функціонування місцевих фінансів на рівні відповідних бюджетів.

Будь-яка регіональна політика, особливо активна, передбачає процес створення сприятливих передумов для підвищення конкурентоспроможності регіонів. Сьогодні цей аспект є ключовим стратегічним пріоритетом регіональної політики України.

Особливої уваги в сучасному соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних утворень набуває бюджетне планування. Зокрема, це стосується об'єднаних територіальних громад як першочергової пріоритетної ланки економіки та місцевого самоврядування.

Наявність значних фінансових ресурсів у розпорядженні громад ставить перед місцевою владою важливе завдання – максимально ефективно їх використання за умови забезпечення прямої залежності між розподілом коштів та реальними результатами їх використання відповідно до певної громади. пріоритети розвитку.

Інструментом вирішення цієї проблеми є програмно-цільовий метод (далі - ПЦМ), який забезпечує планування та виконання бюджету на середньострокову перспективу, орієнтований на досягнення конкретної мети

відповідно до встановлених пріоритетів [63].

Відповідно до Бюджетного кодексу України [33], ПЦМ – це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних вимірних результатів з бюджету з використанням оцінки ефективності (відповідності ціна-якість-результат) використання бюджетних коштів взагалі. етапи бюджетного процесу та обов'язкове оприлюднення результатів оцінки

Концепцією застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі схваленою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 р. № 538-р «Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі» [64] визначено мету запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі, що полягає у встановленні безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їхнього використання.

ПЦМ забезпечує комплексний підхід до бюджетування. Основними компонентами методології ПЦМ, що забезпечують її найбільш ефективну реалізацію, є [65]:

- а) якісне стратегічне планування соціально-економічної діяльності країни (регіону, місцевого самоврядування);
- б) середньострокове бюджетне планування;
- в) система моніторингу та оцінки виконання програм;
- г) залучення громадськості до прийняття бюджетних рішень шляхом підвищення прозорості бюджетної інформації

Використання цільово-орієнтованого підходу доцільно в практиці управління соціально-економічним розвитком держави, регіону, території та муніципальних утворень, при формуванні бюджетів різних рівнів, у процесі вирішення проблем розвитку підприємства (табл. 3.1) [66].

Таблиця 3.1

Рівні програмно-цільового управління

Рівні	Зміст
Державний	Опис загальних принципів використання цільового підходу. Підтримка в реалізації програмно-цільового методу на обласному та міському рівнях. Правове регулювання використання програмно-цільового методу на обласному та міському рівнях.
Регіональний	Створення умов для реалізації цільових програм на обласному та муніципальному рівнях. Підтримка в реалізації програмно-цільового методу на рівні міста. Звітування про виконання цільових програм перед органами державної влади.
Муніципальний	Реалізація цільових програм на муніципальному рівні. Регулярне звітування про виконання цільових програм перед обласними та державними органами влади.

ПЦМ означає як процес, так і формат бюджетування і вимагає дотримання всіх зазначених компонентів. Детально про кожну з них наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Базові компоненти методології ПЦМ

№	Компонент методології ПЦМ	Характеристика компонента методології ПЦМ
1.	Стратегічне планування	Це інструмент, який органи влади та розпорядники коштів мають використовувати для аналізу своєї діяльності, визначення пріоритетів та розробки заходів для реалізації цих перспектив. Результатом цього процесу є стратегічний план - документ, що містить мету діяльності, конкретні завдання для їх досягнення та відповідні показники, що відображають результат цієї діяльності.
2.	Середньострокове планування бюджету	Визначення розпорядниками бюджетних коштів плану своєї діяльності на середньострокову перспективу та обсягу коштів, необхідних для досягнення цілей на середньострокову перспективу відповідно до стратегічних документів.
3.	Моніторинг та оцінка виконання програм	ПЦМ передбачає постійний моніторинг виконання програм, а також їх оцінку на різних етапах бюджетного процесу. Суть моніторингу та оцінки полягає у відстеженні ходу виконання програми, результатів її виконання та надання інформації про поточну ситуацію з метою зробити висновки про ефективність програми та прийняти якісні управлінські рішення.
4.	Прозорість бюджетного процесу та залучення громадськості	Високий рівень прозорості бюджетного процесу є обов'язковою вимогою демократичного суспільства. Прозорість бюджетного процесу та активна участь зацікавлених сторін, у тому числі громадян, є важливими для розробки ефективного бюджету, спрямованого на вирішення нагальних проблем соціально-економічного розвитку держави.

Ідея ПЦМ дозволяє зосередитися не тільки на можливостях бюджету (наявних ресурсах), а й на тому, як їх ефективно використовувати для отримання конкретних результатів [67].

Компонентами ПЦМ є [67]:

- бюджетні програми;
- відповідальні виконавці бюджетних програм;
- паспорти бюджетних програм;
- ефективні показники бюджетних програм.

У табл. 3.3[68] наведено подробиці про кожен з них.

Таблиця 3.3

Характеристика складових ПЦМ бюджетування

№	Складова ПЦМ	Характеристика складової ПЦМ
1.	Бюджетна програма	Це комплекс заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань і очікуваного результату, визначення та реалізація яких здійснюється розпорядником бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.
2.	Відповідальні виконавці бюджетних програм	Забезпечити цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього періоду виконання відповідних бюджетних програм у межах окремих бюджетних асигнувань.
3.	Паспорти бюджетних програм	Документи, що визначають мету, завдання, відповідальних виконавців, показники виконання та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого рішенням про місцевий бюджет.
4.	Результативні показники бюджетних програм	Показники результативності включають кількісні та якісні показники, що визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її виконання, ступінь досягнення поставлених цілей та виконання завдань бюджетної програми.

Метод ПЦМ є прогресивним і сучасним, тому доцільно було б за допомогою порівняльного аналізу визначити основні відмінності між постатейним методом формування місцевих бюджетів і ПЦМ, який наведено у табл. 3.4 [69;70;71]

Таблиця 3.4

**Відмінності постатейного методу формування місцевого бюджету та
ПЦМ**

Постатейний метод	ПЦМ
Планування бюджету на короткострокову перспективу (1 рік)	Планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу (3-5 років)
Основна мета - забезпечення функціонування та утримання бюджетних установ на належному рівні	Основна мета - перехід від утримання бюджетних установ до надання послуг високої якості населенню
Формування бюджету за функціями	Формується не за функціями, а за програмами
Не має належного обґрунтування видатків бюджету при його підготовці, аналізі та прийнятті відповідних рішень	Формування бюджету розпорядники бюджетних коштів обґрунтовують бюджетні запити, зважаючи на фактичні та планові показники результативності
Недостатній рівень прозорості в процесі формування та виконання бюджетів	Посилення прозорості на всіх стадіях бюджетного процесу
Відсутність відповідальності за результати діяльності бюджетної установи та якість наданих послуг	Посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення кінцевого результату
Здійснення контролю за виконанням зобов'язань, цільовим використанням бюджетних коштів	Здійснення контролю за ефективністю використання бюджетних коштів та результативністю виконання програм

Враховуючи основні відмінності, можна сказати, що головною метою є раціональне управління державними коштами та вирішення соціальних проблем. На відміну від постатейного методу, ПЦМ орієнтований на досягнення конкретних результатів, підвищує прозорість, контроль і відповідальність.

Ці відмінності дозволяють виділити характерні риси бюджетування ПЦМ (рис.3.1)

На відміну від постатейного методу, ПЦМ орієнтований на досягнення конкретних результатів, підвищує прозорість, контроль і відповідальність.

Враховуючи основні відмінності, можна сказати, що головною метою є раціональне управління державними коштами та вирішення соціальних проблем.

Рис.3.1 Характерні особливості ПЦМ бюджетування (складено автором)

ПЦМ має базуватися на науково обґрунтованому формулюванні цілей розвитку регіону. Потрібна цілеспрямована спрямованість, комплексність заходів, визначення термінів їх виконання, адресність та визначення джерел формування ресурсів [72].

ПЦМ побудовано на принципах конституційності та законності, децентралізації та деконцентрації, партнерства та координації, гендерної рівності та інклюзивності.

Перевагами формування бюджету ОТГ за допомогою ПЦМ є [73]:

а) формування цілей та пріоритетів політики щодо вирішення питань місцевого значення з урахуванням розвитку суспільства та інтересів споживача послуг;

б) середньострокове планування бюджетної, інвестиційної та боргової політики в рамках планування місцевого розвитку;

в) незалежність використання та управління витратами;

г) провідна роль внутрішнього контролю та нагляду в структурі фінансового контролю, залучення громади;

д) забезпечення можливості відстеження ефективності та результативності використання бюджетних коштів шляхом врахування інформації, що міститься в бюджетних запитах, паспортах бюджетних програм,

звітах про їх виконання;

е) наявність об'єктивної, прозорої інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Отже, застосування ПЦМ на рівні місцевого бюджету дає змогу відстежувати ефективність та результативність витрачання бюджетних коштів за допомогою інформації про результативні показники та іншої інформації, що міститься в бюджетних запитах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання паспортів. бюджетних програм.

Наочним проявом використання ПЦМ в місцевому самоврядуванні є розробка стратегій розвитку громад, програм соціально-економічного розвитку, інших цільових програм і проектів, а також бюджетних програм.

Їх розробляють на різних рівнях місцевого самоврядування – для громад, районів та регіонів. В останніх двох випадках вони задовольняють загальні потреби громад у межах відповідного району чи області.

3.2. Інтеграція гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес ОТГ

Сьогодні політика гендерної рівності є важливим фактором глобального розвитку та основним правом людини загалом. Вхідження країни як рівноправної до світової та європейської спільноти потребує концептуального визначення, розробки та реалізації гендерної політики як основи формування гендерної культури, розвитку гендерної рівності, адаптації до умов створення гендерної демократії.

Реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади є однією з ключових змін у державі, необхідних для європейського розвитку України. Концепція гендерно-чутливого підходу була задумана як гнучкий механізм

розробки цільових стратегій забезпечення справедливого розподілу ресурсів на користь різних соціальних груп населення.

Але, незважаючи на всі переваги гендерно-чутливого бюджетування, ця стратегія не є поширеною в Україні. Відсутність єдиного національного стратегічного документа, що визначає необхідність впровадження гендерно орієнтованого бюджетування та закріплює методологічну базу його впровадження, гальмує процес запровадження гендерно орієнтованого бюджетування, у тому числі в громадах.

Тому запровадження гендерно-чутливого підходу в місцевому самоврядуванні стає важливим та актуальним.

У рамках впровадження ПКМ передбачається включення гендерно-чутливого підходу до моделі середньострокового бюджетного планування. Адже це такий підхід до бюджетування, при якому акцент робиться не на суму коштів, необхідних громаді для виконання своїх функцій, а на те, яких результатів планується досягти за рахунок бюджетних коштів.

Розгляду застосування гендерно-орієнтованого підходу в місцевому самоврядуванні та бюджетному процесі присвячені праці багатьох науковців.

Зокрема, О.Голинська [74] розглядає гендерно-орієнтоване бюджетування як критерійну основу ефективності бюджетних програм.

Т. Іваніна [75] наголошує на важливості врахування гендерних аспектів при плануванні, реалізації та звітності про виконання програм, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів.

Роботи Т. Коляди [76], А. Ковальчука [77], М. Білінської [78] присвячені розкриттю сутності та принципів гендерного бюджетування, передумов його впровадження на загальнодержавному та місцевому рівнях, дослідженню найкращих практики міжнародного та українського досвіду бюджетного процесу

Заслуговує на увагу дослідження І. Нечасвої [79; 80], в якому розглядаються проблеми та особливості формування бюджетів різних рівнів, а

також аналіз формування та витрачання державних фондів коштів у контексті бюджетна децентралізація.

Також питаннями застосування гендерно орієнтованого підходу у бюджетуванні займається проєкт «Гендерне бюджетування в Україні», Національне агентство України з питань державної служби та Фонд ім. Фрідріха Еберта.

Проте, незважаючи на достатню вивченість цього питання, алгоритм аналізу бюджетної програми та алгоритм запровадження гендерно орієнтованого підходу до бюджетування громад не сформовано.

Використання гендерно-чутливого підходу в бюджетному процесі суспільства залишається актуальним у питаннях ефективних методів управління бюджетними коштами та запровадження системної інтеграції гендерного підходу в стратегічне планування, що дозволить вирішити проблеми планування, програмування та бюджетування в Україні. відповідно до потреб та інтересів жінок і чоловіків.

Важливість та актуальність впровадження гендерно-орієнтованого підходу в місцеве самоврядування зумовлена насамперед тим, що він означає прагнення створити суспільство, в якому жінки та чоловіки живуть повноцінним життям, мають рівні права і свободи. Це важливий вектор демократичного розвитку України. Поточні реформи в державі та децентралізація створюють реальні можливості та сприяють переформатування сучасної свідомості [81].

Підхід до врахування гендерної проблематики ставить людей у центр процесу вироблення політики, щоб забезпечити ефективне та справедливе управління шляхом задоволення потреб різних груп населення.

За визначенням Організації Об'єднаних Націй [82], інтеграція гендерної проблематики — це «...процес оцінки впливу на жінок і чоловіків будь-якої запланованої діяльності, включаючи впровадження законодавства, стратегічної політики та програм у всіх сферах і на всіх рівнях. Цілеспрямоване

впровадження гендерного підходу означає обов'язкове врахування інтересів та досвіду як жінок, так і чоловіків у розробці, реалізації, моніторингу та оцінці стратегічних заходів і програм у всіх політичних, економічних та соціальних сферах з метою забезпечення того, щоб чоловіки та жінки отримувати рівні вигоди від реалізації цих заходів і програм і будь-яку нерівність».

Відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків» [83] «гендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства».

Загалом гендерний підхід у державній політиці – це врахування інтересів, потреб і можливостей жінок і чоловіків (і/або їх груп) на етапах планування, реалізації, моніторингу та оцінки державної політики (конкретні стратегії, політики, програми, бюджети та заходи) [84].

Гендерно-чутливий підхід сприяє забезпеченню соціальної справедливості, рівного та стабільного людського розвитку, використовуючи найефективніші сучасні засоби, а його кінцева мета – досягнення гендерної рівності. Використання гендерно-орієнтованого підходу означає, що жінки та чоловіки стають помітними учасниками та учасниками соціально-економічного розвитку суспільства та країни.

Гендерно-орієнтований підхід до управління є одним із обов'язкових принципів національної політики та економіки, що в свою чергу впливає на фінансову стабільність держави, розвиток конкурентоспроможності економіки, розвиток національного виробництва, підвищення рівня життя населення та рівень добробуту громадян та забезпечення соціального захисту населення.

Суть гендерно орієнтованого бюджетування полягає в тому, що набір різноманітних інструментів, механізмів та інститутів, об'єднаних спільною метою, дає змогу врахувати інтереси різних груп жінок і чоловіків при розподілі ресурсів на всіх рівнях.

На практиці реалізація гендерного підходу в громадах означає створення рівних умов і можливостей для участі жінок і чоловіків у житті суспільства, доступу до його ресурсів і послуг. Насправді це інструмент, який пов'язує процес складання бюджету з гендерними аспектами та політикою гендерної рівності.

Ключові особливості гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі наведено на рис. 3.2 (складено автором на основі [85]).

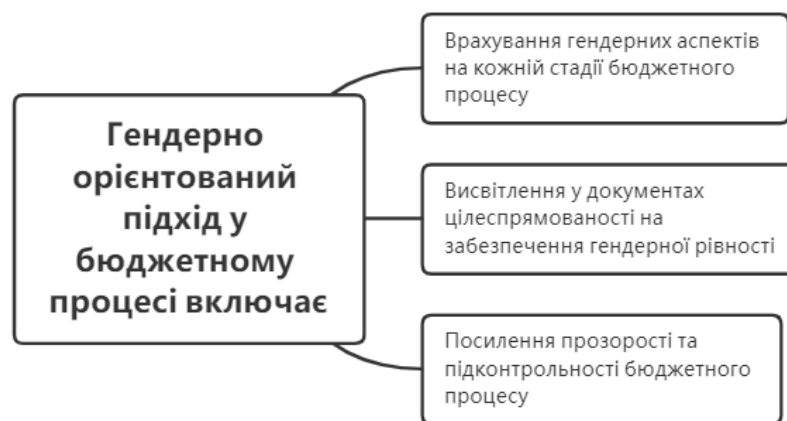

Рис. 3.2 Ключові особливості гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі

Гендерно-чутливий підхід до бюджетного процесу:

- а) загальний підхід до бюджетування;
- б) орієнтується як на витрати, так і на доходи;
- в) загальний бюджет суб'єкта господарювання (не окремі бюджети для жінок і чоловіків);
- г) розподіл видатків за статтями бюджету (нерівномірний розподіл видатків за принципом 50/50);
- д) враховує інтереси та потреби не лише за гендерною ознакою.

Принципи гендерно-чутливого підходу включають справедливість, ефективність та результативність (рис. 3.3), складені автором на основі [75, с. 34-36].

Рис. 3.3 Принципи гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі

Відповідно до Методичних рекомендацій Міністерства фінансів України [86], впровадження та застосування гендерного підходу у бюджетному процесі передбачає чотири кроки, які наведено на рис. 3.4

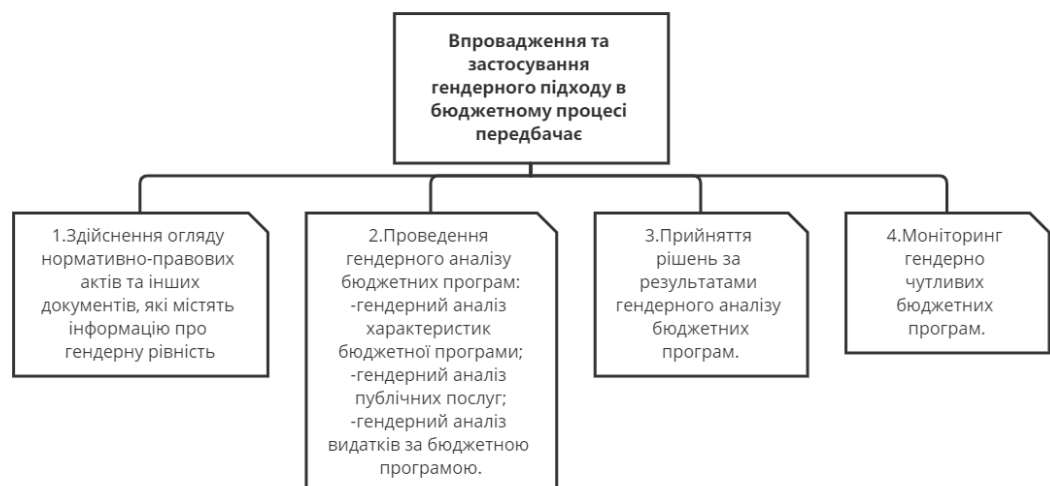

Рис. 3.4 Кроки впровадження та застосування гендерного підходу в бюджетному процесі

Метою першого етапу є виявлення гендерних розривів та проблем, які існують в країні, конкретній галузі, громаді та ознайомлення з вимогами законодавства щодо забезпечення гендерної рівності.

Огляд може охоплювати чинні нормативно-правові акти, міжнародні та національні документи, у тому числі міжнародні договори, директиви міжнародних організацій, членом яких є Україна, звіти та звіти міжнародних

організацій, наукових установ, громадських організацій тощо. не обов'язково використовувати всі наявні документи, можна обмежитися кількома, найбільш важливими для конкретної галузі чи галузі [87].

Таким чином, результатом такого перегляду є перевірка бюджетних програм щодо дотримання зобов'язань України, відповідності вимогам нормативно-правових актів, відповідності цілям стратегічних та програмних документів держави з гендерної проблематики, а також документів. визначення конкретних напрямів і напрямів діяльності керівників. бюджетних коштів та може містити інформацію про гендерну рівність.

Метою другого етапу, а саме гендерного аналізу бюджетної програми, є визначення рівня задоволення потреб та інтересів жінок та чоловіків та/або їх груп у процесі виконання бюджетної програми, а також виявлення гендерні розриви, гендерна дискримінація та причини їх виникнення в регіоні/галузі [86].

Гендерний аналіз важливий для всіх бюджетних програм. При цьому головні розпорядники коштів складають графік проведення гендерного аналізу бюджетних програм відповідно до пріоритетності та актуальності бюджетних програм. Враховуючи масштаби та складність роботи, головні розпорядники коштів визначають послідовність заходів щодо проведення гендерного аналізу, зокрема щодо наявності необхідних даних, а також призначають відповідальних осіб за виконання цих заходів.

Основне завдання аналізу бюджетної програми – з'ясувати, чи є програма гендерно-чутливою чи гендерно нейтральною.

Гендерно-чутлива бюджетна програма - бюджетна програма, яка враховує гендерний аспект та містить кількісні та якісні характеристики спрямованості на забезпечення гендерної рівності: зменшення гендерних розривів, усунення гендерної дискримінації, зменшення негативних або посилення позитивних тенденцій у відповідній сфері/галузі. з точки зору забезпечення гендерних потреб та задоволення гендерних інтересів Головний розпорядник має прагнути

враховувати гендерну перспективу при визначенні обсягу та якості всіх державних послуг, що надаються за бюджетною програмою.

Гендерно нейтральна бюджетна програма - бюджетна програма, яка за результатами гендерного аналізу визнана такою, що потребує додаткових заходів (досліджень) для врахування гендерного аспекту.

Умовно гендерний аналіз бюджетної програми можна поділити на 3 етапи - гендерний аналіз характеристик бюджетної програми, гендерний аналіз державних послуг та гендерний аналіз видатків за бюджетною програмою. (табл. 3.5) складено автором на основі [86].

Таблиця 3.5

Етапи гендерного аналізу бюджетної програми

№	Етапи		
	Гендерний аналіз характеристик бюджетної програми	Гендерний аналіз публічних послуг	Гендерний аналіз видатків за бюджетною програмою
1.	Дослідження назви бюджетної програми, її цілей, завдань, напрямів використання коштів, показників ефективності з метою врахування в них гендерних аспектів.	Етап гендерного аналізу державних послуг має на меті визначення та аналіз державних послуг, що надаються в рамках бюджетної програми, та вивчення їх впливу на жінок і чоловіків (і/або їх групи) та гендерну рівність.	Аналіз видатків бюджетної програми включає аналіз видатків, спрямованих на виконання програм, і перевірку розподілу видатків між жінками та чоловіками.
2.	Джерелами інформації є паспорт бюджетної програми, статут або положення бюджетної установи, порядок та/або умови надання коштів з бюджету, адміністративна та статистична звітність, нормативно-правові акти, що регулюють відносини у відповідній сфері, Закон України про Державний бюджет (рішення про місцевий бюджет) подібатися.	Для вивчення державних послуг у рамках бюджетної програми необхідно проаналізувати одержувачів та надавачів державних послуг, обсяги та якість послуг та створену інфраструктуру для надання послуг.	Інформацію отримують з джерел щодо бюджетних асигнувань, а саме: паспорта бюджетної програми, кошторисів, розрахунків до кошторису, плану спеціальних фондів, відомостей про показники спеціального фонду кошторису, тарифних листів та різноманітних звітів.

Продовження табл.3.5

Етапи			
№	Гендерний аналіз характеристик бюджетної програми	Гендерний аналіз публічних послуг	Гендерний аналіз видатків за бюджетною програмою
3.			Далі необхідно визначити обсяг коштів на реалізацію програми, з'ясувати структуру видатків за кодами економічної класифікації, визначити вартість публічної послуги та проаналізувати як розподілені видатки між різними групами населення.

Таким чином, на кожному етапі гендерного аналізу бюджетної програми важливо узагальнити отриману інформацію. Висновки мають містити інформацію, яка дає змогу розпорядникам бюджетних коштів сформулювати пропозиції та прийняти рішення щодо усунення чи зменшення гендерних розривів та підвищення гендерної чутливості бюджетної програми.

Головне завдання суспільства — дослідити фактори, що визначають гендерну нерівність, та спланувати заходи щодо її подолання. Більше того, важливо зафіксувати такі наміри у відповідних документах громад – програмах, рішеннях, бюджетах.

Після проведення всіх етапів гендерного аналізу бюджетної програми слід переходити до прийняття рішень за його результатами.

На підставі висновків та пропозицій, розроблених за результатами гендерного аналізу бюджетної програми, розпорядники бюджетних коштів та інші учасники бюджетного процесу приймають рішення відповідно до їх компетенції [74, с.18-19].

Умовно рішення можна поділити на три групи (рис. 3.5).

На підставі висновків та пропозицій приймають рішення відповідно до їх компетенції.

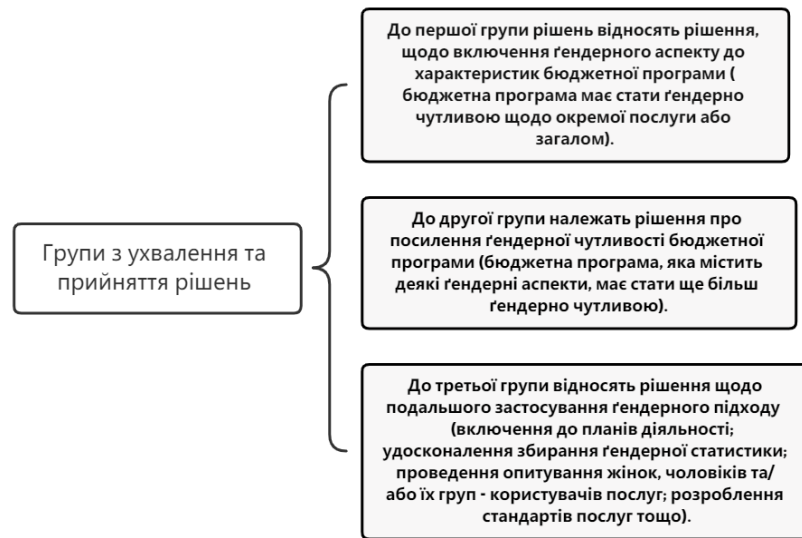

Рис.3.5 Групи з ухвалення та прийняття рішень

Важливим кроком є моніторинг гендерно чутливих бюджетних програм.

Моніторинг гендерно чутливої бюджетної програми – це постійний процес збору та аналізу інформації щодо виконання програми, обсягу використаних бюджетних асигнувань та стану досягнення запланованих програмних показників для жінок та чоловіків (і/або їх груп) . Такий моніторинг дає змогу систематично відстежувати та порівнювати процес надання державних послуг жінкам і чоловікам (і/або їх групам) [88].

Згідно наказу Міністерства фінансів України від 02.01.2019 р. №1 [89] головним розпорядникам та іншим учасникам бюджетного процесу рекомендується в межах своїх повноважень здійснювати моніторинг гендерно-чутливих бюджетних програм щодо зменшення гендерних розривів, усунення гендерної дискримінації, задоволення потреб, задоволення інтересів жінок та чоловіків та/або їх груп у процесі виконання бюджетної програми.

Основними завданнями моніторингу є систематичне відстеження стану виконання гендерно-чутливих бюджетних програм та отримання відповідної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень.

Результатом моніторингу гендерно-чутливої бюджетної програми є прийняття своєчасних управлінських рішень щодо недопущення відхилень від запланованих показників у задоволенні потреб та інтересів жінок, чоловіків та/або їх груп. Головний розпорядник коштів доводить прийняті управлінські

рішення розпорядникам коштів нижчого рівня, одержувачам бюджетних коштів [75, с.47-49].

Запровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу у бюджетуванні підвищує ефективність надання державних послуг, а видатки з бюджету, сформованого за допомогою цього підходу, регулюють гендерну рівність, що, у свою чергу, відповідає цілям та сутності гендерного підходу. орієнтований підхід.

Учасники процесу гендерного бюджетування відіграють дуже важливу роль, оскільки вони є ключовими учасниками та одним із зацікавлених сторін.

Учасниками цього процесу можуть бути [90]:

- а) експертне співтовариство;
- б) жіночі та інші громадські організації;
- в) мешканці та мешканці громади;
- г) дорадчі та дорадчі органи, створені в рамках MLA (наприклад, громадські ради або гендерно-координаційні ради).

Важливо, що участь різних груп громадськості в бюджетному процесі закріплюється в нормативних документах товариства, зокрема в бюджетному регламенті. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо підготовки та затвердження Бюджетного положення, проходження бюджетного процесу на місцевому рівні (табл. 3.6)

Таблиця 3.6

Етапи участі громадськості у бюджетному процесі

№	Етапи	Рекомендації
1.	Етап складання проекту бюджету	Планувати вжиття заходів щодо залучення громадськості до процесу складання місцевого бюджету (проведення засідань громадських рад, громадських слухань, громадських консультацій, форумів, конференцій, брифінгів, обговорень, дослідження громадської думки);
2.	Етап виконання місцевого бюджету	Інформування громадськості про використання коштів місцевого бюджету та її участь у бюджетному процесі з використанням відповідних механізмів (проведення засідань громадських рад, проведення громадських слухань, громадських консультацій, форумів, конференцій, брифінгів, дискусій, дослідження громадської думки)

Аналіз чинників, які перешкоджають участі різних груп громадськості у бюджетному процесі наведено у табл. 3.7 [90,91]

Таблиця 3.7

Аналіз чинників, які перешкоджають участі різних груп громадськості у бюджетному процесі

№	Чинник	Аналіз чинника
1.	Обізнаність мешканців/мешканок про бюджетний процес та про механізми участі у ньому	Мешканці та мешканці громади погано поінформовані про бюджетний процес. Відсутня реакція та заходи щодо залучення жінок та чоловіків до планування місцевого бюджету. Представники органів місцевого самоврядування недостатньо поінформовані та в повній мірі використовують можливості процедур залучення мешканців та мешканців до бюджетного процесу. Працівники органів місцевого самоврядування не мають достатніх знань, щоб оцінити інтереси та потреби різних груп мешканців та мешканців, а також не бачать у цьому практичної користі.
2.	Механізми участі (вплив чоловіків і жінок на бюджетний процес)	Органи місцевого самоврядування не опитують жінок і чоловіків щодо їхнього погляду на планування бюджету та/або пріоритети та обмежено консультуються з громадськістю.
		Відсутня практика залучення до бюджетного процесу консультативних органів та громадянського суспільства. Жінки та чоловіки мало впливають на формування пріоритетів бюджетної політики; бюджетні пріоритети (витрати бюджетних коштів) у громадах визначаються насамперед органами місцевого самоврядування.

Продовження табл. 3.7

№	Чинник	Аналіз чинника
3.	Простір та час	<p>Програми та послуги місцевого самоврядування не охоплює населення всього суспільства (жінки, молодь, незахищені верстви населення, жінки та чоловіки з віддалених сіл тощо).</p> <p>Громадські (бюджетні) слухання проводяться переважно в приміщеннях, розташованих у центральній садибі, що може обмежити участь жінок/чоловіків старостинських районів.</p> <p>Часто приміщення, де проводяться громадські (бюджетні) слухання, не пристосовані для участі людей з обмеженими можливостями. Таким чином, жінки та чоловіки з інвалідністю можуть мати обмежені можливості впливу на бюджетний процес та бюджетну політику суспільства.</p> <p>Органи місцевого самоврядування не враховують час, коли жінкам і чоловікам зручно відвідувати громадські слухання.</p>
4.	Інформування	<p>Органи місцевого самоврядування не приділяють уваги розробці інформаційних матеріалів для збільшення кількості жінок і чоловіків, зацікавлених у плануванні бюджету.</p> <p>Органи місцевого самоврядування не здійснюють належного представлення проектів бюджетів, ніхто не робить записів щодо пропозицій жінок та чоловіків під час громадських обговорень, відсутні документи щодо реєстрації присутності жінок та чоловіків на громадських обговореннях бюджету.</p> <p>Жінок та чоловіків, які живуть у громадах, не інформують про те, чи враховуються їхні ідеї (пріоритети, думки) щодо бюджетів громад.</p>

Для подолання цих перешкод ми пропонуємо використовувати такі рекомендації щодо залучення жінок та представників уразливих груп до процесів гендерного бюджетування:

- заздалегідь поширювати інформацію про діяльність, пов'язану з бюджетування;

- використовувати всі існуючі канали комунікації, доступні для різних груп мешканців та мешканців: веб-сайти, соціальні мережі, плакати, оголошення, повідомлення в ЗМІ, газети тощо;

- підтримка ініціативи підвищення обізнаності жінок та жіночих груп з метою сприяння їх участі в бюджетних процесах;

- обов'язково враховуйте сімейні обов'язки жінок і чоловіків для планування заходів за їх участю. Наприклад, вечірні години робочого дня можуть бути незручними для працюючих мам з немовлятами;

- приміщення, в якому відбуватиметься обговорення, має бути зручним для обговорення та консультацій з громадськістю, щоб люди з обмеженими фізичними можливостями (люди на візках, люди похилого віку з обмеженими рухами) могли відвідувати ці заходи. У разі необхідності слід запропонувати допомогу.

Використання підходу до бюджету, орієнтованого на гендер, дає громаді такі переваги [92]:

- підвищення ефективності бюджетної політики та темпів економічного розвитку територій з урахуванням більш ефективного використання наявних ресурсів;

- оптимізація розміру та структури видатків бюджету;

- покращення надання державних послуг шляхом зменшення гендерної нерівності у доступі до матеріальних і нематеріальних благ;

- підвищення прозорості та підзвітності бюджетного процесу на всіх його етапах;

- інтеграція гендерних підходів до формування бюджетних програм та бюджетів різних рівнів;

- удосконалення законодавчого забезпечення з метою подолання існуючих гендерних проблем;

- робота з громадянським суспільством з метою демократичного врядування та підвищення впливу громадськості (зокрема, жінок) на прийняття управлінських рішень у бюджетному процесі;

- моніторинг виконання декларацій політичних партій та заяв окремих лідерів щодо гендерної рівності при виконанні бюджетних програм;

- звіт про хід виконання національних зобов'язань з гендерних питань.

Пільги для мешканців та жінок громад, у тому числі представників та представників уразливих груп, є в [81]:

- підвищення ефективності бюджетної політики та темпів економічного розвитку територій з урахуванням більш ефективного використання наявних ресурсів;

- підвищення прозорості та підзвітності бюджетного процесу на всіх його етапах;

- покращення обслуговування населення та підвищення рівня довіри до влади;

- робота з громадянським суспільством задля демократичності контролю;

- звіт про хід виконання національних зобов'язань для гендерних питань.

Використання гендерного бюджетування зумовлене необхідністю створення рівних прав та умов для чоловіків і жінок, уникнення гендерних розривів та підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних програм.

Інтеграція гендерної перспективи в бюджетний процес покращує переваги програмного підходу (рис. 3.6) [92]

Використання гендерного бюджетування зумовлене необхідністю створення рівних прав та умов для чоловіків і жінок, уникнення гендерних розривів та підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних програм.

Підвищення ефективності бюджетної політики.

Рис. 3.6 Інтеграція гендерного підходу у бюджетний процес громади

Цінність гендерно-орієнтованого підходу у бюджетуванні Нововасилівської ОТГ полягає у впровадженні системної інтеграції гендерного підходу в стратегічне планування, що дозволить ефективніше вирішувати питання надання державних послуг та підготовки програм і бюджетів, уникаючи гендерної проблематики. прогалини та оптимізувати раціональне та прозоре використання коштів. суспільного.

Алгоритм впровадження гендерно-чутливого підходу дозволить громаді вимірювати поточний стан гендерної рівності, контролювати процес реалізації політики та оцінювати прогрес, а також включати цілі гендерної рівності в процес реалізації політики. Також за результатами оцінки визначаються потреби та розробляється план дій щодо сприяння гендерній рівності на рівні громади, контролюється виконання плану заходів та досягнутий прогрес у виконанні плану, зокрема, оцінюється вжиті заходи та політика, щоб поставити нові завдання.

3.3. Використання дашборду як один з інструментів ухвалення управлінських рішень в умовах розвитку новоутворених громад

Територіальна громада є важливою ланкою життєдіяльності суспільства, яка бере участь у вирішенні питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Найважливішим пріоритетом для громади є підвищення рівня якості життя громадян, яка полягає у медичному обслуговуванні, освіті, інформації, комунікації, культурному розвитку, безпеці, транспортному забезпеченні, комунально-побутових умовах тощо.

Через те виникає потреба у тому, щоб органи місцевого самоврядування та держслужбовці не лише переглядали традиційні методи управління, але і підвищували ефективність своєї діяльності та відповідали вимогам нового часу.

Адже за умов становлення інформаційного суспільства в будь-якій сфері діяльності складно та й недоцільно обходитися без сучасних інформаційних технологій. У зв'язку із цим застосування органами муніципального управління інформаційних систем та технологій для вирішення потреб територіальних громад є актуальним та відповідає вимогам часу.

Сучасне управління всіма процесами місцевого розвитку в громадах потребує постійного оцінювання поточної ситуації та прогнозування її зміни в майбутньому. На сучасному етапі ці завдання можуть вирішуватися з використанням інструментів інформаційного аналізу для підтримки ухвалення управлінських рішень.

Проблема аналізу даних полягає в тому, що інформація, отримана з багатьох джерел, у більшості випадків не структурована. Це дає змогу говорити про те, що розібратися в інформаційному потоці, виявити закономірності та зв'язки для ухвалення правильних управлінських рішень неймовірно важко.

ІТ-інструменти дозволяють громадам та містам збирати та сортувати дані, аналізуючи які вони зможуть приймати обґрунтовані рішення. Сьогодні одна з проблем децентралізації у тому, що новоутворені громади не мають належних даних про їхні ресурси, а тому прийняття ефективних рішень значно ускладнюється.

З метою полегшення та допомоги громадам нарешті розібратися в даних

допоможуть інформаційні панелі - дашборди.

Дашборди - це інтерфейси візуалізації, призначені для користувача, що збирають дані на одному екрані та забезпечують постійне оновлення даних [93].

Серед пріоритетних напрямів використання дашбордів для ефективного управління громадою такі, як ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, розробка стратегій і програм, створення паспорта громади, візуалізація даних, моделювання та прогнозування розвитку громади, побудова сценарних моделей розвитку, швидке реагування на зміни та запобігання ризикам.

До того ж сервіси аналітики є незамінним інструментом для ОТГ, яка хоче працювати з інвестором.

Застосування дашбордів доречно в усіх сферах розвитку громади, наприклад, в соціальній - для призначення та перерахунку субсидій, об'єктивного розрахунку комунальних тарифів, плати за комунальні послуги; у правоохоронній - для ведення обліку реєстрації громадян; природоохоронній - для управління земельними ресурсами і раціональним природокористуванням; управлінській - із метою швидкого реагування на проблемні ситуації, підвищення якості роботи з населенням, інформаційного обслуговування керівництва через виконання аналітичних і статистичних запитів [73].

Дашборди, як інструмент прийняття рішення на основі аналізу та візуалізації даних, будуть ефективними за умови впровадження комплексу організаційних заходів:

- а) розробка комплексної програми інформатизації ОТГ;
- б) формування інвестиційного паспорта ОТГ та залучення перших інвестицій;
- в) створення аналітичного порталу на основі GIS, що дозволить аналізувати та прогнозувати демографічні процеси, моделювати потоки надходжень від податку на землю, моніторити землі сільськогосподарського призначення, вирубку лісів, підпалів, забудови тощо;

г) створення е-кабінету мешканця, реєстра пільговиків, картки містянина, черги в садочки/школи, що дозволить розвинути електронні послуги у громаді та електронний документообіг [94].

За результатами проєкту Центру розвитку інновацій за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» [94], перевагами для громади, яка запровадить комплекс організаційних заходів, є наступні.

Побудова місцевої системи даних. Безпосередньо у громадах знаходяться первинні дані - про людей, адреси, їхні ресурси (земельні, майнові та ін.). Але збір та облік цих даних ведеться у “амбарних книгах”, doc чи excel. Це призводить до внесення недостовірних даних через “людський фактор”, їх втрати, або ж спотворення інформації. Тому використання ІТ-інструментів якнайкраще вирішує цю задачу.

Геоаналітика на основі даних. ІТ-інструменти, які збирають дані (зокрема, базові реєстри), заливають їх до єдиної системи даних, і вже на базі єдиної системи даних GIS-модуль дозволяє провести аналітику цих даних та відобразити результат на дашборді.

Мешканці мають нагоду отримати оперативні дані по громаді щодо ремонтних робіт, транспортних маршрутів, зон паркування, стану довкілля та ін., та крім цього, вони зможуть мати доступ до даних про ресурси громади, наприклад, використання землі, майна, генеральний план, моніторинг забудови тощо, що сприяє підвищенню обізнаності громадян громади та посиленню ролі зацікавленості у вирішенні питань громади.

Завдяки сервісам аналітики отримуються загальні та точні дані по громаді (дані про нерухомість ОТГ, земельні ресурси, доходи громади, зокрема від сплати податків, інформацію про галузево-територіальну структуру ОТГ та динаміку економіки), які відображені у візуальному інтерфейсі – дашборді, який значно спрощує сприйняття інформації для мешканців громади.

Влада має оперативний доступ до більш специфічної інформації, наприклад, демографічні показники населення ОТГ, рівень забрудненості,

порушення правил забудови, рівень злочинності в регіоні та ін. Ці дані, у свою чергу, дозволяють владі ОТГ надавати якісні та вчасні онлайн-послуги.

Отже, переваги використання ІТ-інструментів для ОТГ важко переоцінити, адже для їх обов'язковою умовою є збір, сортування та очищення даних.

Проектування дашборду для ухвалення управлінських рішень потребує відповіді на чотири запитання, які наведено у табл. 3.8 [95].

Таблиця 3.8

Алгоритм проектування дашборду

№	Запитання	Характеристика
1.	Яке рішення потрібно ухвалити?	Головна мета дашборду – надання інформації, яка допоможе ухвалити рішення, відповідно до визначених цілей.
2.	Хто буде ухвалювати рішення?	Кожній категорії користувача потрібен свій дашборд або свій рівень доступу до загального дашборду, наприклад: <ul style="list-style-type: none"> – голова громади та заступники – стратегічний моніторинг і операційне управління; – група розвитку – моніторинг, аналіз розвитку громади, впровадження програм і проєктів; – профільні управління / відділи – моніторинг стану профільних напрямів життєдіяльності, розвитку громади; – старостинства – управління на місцях; – спільнота громади, бізнес / інвестори – відкриті дані, публічна інформація та довідкові відомості; – органи регіонального та національного рівня державного управління.
3.	Що для цього потрібно?	Треба розподілити користувачів, цілі та дані за групами. Ефективний дашборд має виділити критично важливі показники та акцентувати увагу користувача на аспекти релевантні щодо ухвалення рішення. У дашборді важливо не тільки зібрати об'єктивний список показників, але й забезпечити користувачеві швидке зручне сприйняття даних, адже головна мета – швидка реакція на зміну індикаторів.
4.	Що потрібно для того, щоб швидко зреагувати на зміни показників?	Відповідно до певних потреб ми можемо вибрати різні функціональні рішення. Наприклад, щоб не пропустити важливі зміни ми обираємо налаштування індивідуальних повідомлень, які спрацьовують при досягненні / не досягненні певного значення до певного часу.

Нині на ринку існує кілька видів програмних продуктів для успішного створення дашбордів. Якщо в минулому для складання дашборда фахівці збирали й обробляли дані вручну, то зараз існує безліч платформ, які

дозволяють отримувати інформацію в режимі реального часу.

Серед основних виділимо MS Power BI, Insights for ArcGIS, Tableau [96;97;98].

Виділяють 5 принципів розроблення ефективного дашборду [99]:

- актуальність інформації. Відмінність дашборду від звіту полягає в тому, що дані в ньому автоматично та регулярно оновлюються;
- достатність інформації. Інформація має давати основу для ухвалення рішення. Уся зайва інформація буде створювати шум і відволікати від головного;
- наявність і достовірність джерел даних. Розробка дашборду передбачає інтеграцію з іншими системами, де збираються важливі дані;
- ефективність сприйняття візуальної інформації. Весь дашборд має вміщуватися на один екран, взаємопов'язані дані повинні мати графічну єдність і розташовуватися в логічній ієрархії. У них мають бути точно сформульовані назви, підписані атрибути;
- гнучкість і кастомізація. Кожен користувач у чомусь унікальний, тому в дашборді важливо передбачити можливість індивідуального налаштування.

Отже, використання набору дашбордів для розвитку громади є одним із ключових елементів інтеграції інформаційних рішень. Ідея використання дашбордів якнайкраще відповідає меті переходу до прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі даних.

Проаналізувавши сайт Нововасилівської ОТГ було виявлено, що дані, які містить сайт є не структурованими та частково не актуальними. Причина в тому, що громада не користується ІТ-забезпеченням, яке б дозволяло їй інтегрувати дані з різних джерел та представляти інформацію у візуально зручному вигляді.

Оновлення сайту відбувається вручну, що займає багато часу та не виключає «людського фактору». Для того аби сайт громади виглядав чітко та

зрозуміло, перш за все, для мешканців громади, слід дотриматися рекомендацій та принципів, які були приведені раніше.

Адже це значно полегшує роботу з ціллю швидкого реагування на проблемні ситуації, підвищує якість роботи з населенням та зацікавленість громадян у питаннях розвитку громади, сприяє інформаційному обслуговуванню керівництва через виконання аналітичних і статистичних запитів.

Висновок до розділу 3

У ході аналізу було запропоновано використання інструменту ПЦМ, інтеграції гендерної складової у бюджетний процес та використання ІТ-інструмента – дашборд.

Застосування ПЦМ на рівні місцевого бюджету дозволяє відстежити ефективність і результативність витрачання бюджетних коштів шляхом використання інформації щодо результативних показників та іншої інформації, що міститься у бюджетних запитах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання паспортів бюджетних програм.

Видимим проявом застосування ПЦМ у місцевому самоврядуванні є складання стратегій розвитку громад, програм соціально-економічного розвитку, інших цільових програм та проектів, а також - бюджетних програм.

Розробляються вони на різних рівнях місцевого самоврядування - для громад, районів та областей. В двох останніх випадках вони відповідають спільним потребам громад в рамках відповідного району або області.

Цінність гендерно-орієнтованого підходу у бюджетуванні Нововасилівської ОТГ полягає у впровадженні системної інтеграції гендерного підходу в стратегічне планування, що дозволить ефективніше вирішувати

питання надання державних послуг та підготовки програм і бюджетів, уникаючи гендерної проблематики. прогалини та оптимізувати раціональне та прозоре використання коштів. суспільного.

Алгоритм впровадження гендерно-чутливого підходу дозволить громаді вимірювати поточний стан гендерної рівності, контролювати процес реалізації політики та оцінювати прогрес, а також включати цілі гендерної рівності в процес реалізації політики. Також за результатами оцінки визначаються потреби та розробляється план дій щодо сприяння гендерній рівності на рівні громади, контролюється виконання плану заходів та досягнутий прогрес у виконанні плану, зокрема, оцінюється вжиті заходи та політика, щоб поставити нові завдання.

Використання набору дашбордів для розвитку громади є одним із ключових елементів інтеграції інформаційних рішень. Ідея використання дашбордів якнайкраще відповідає меті переходу до прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі даних.

Проаналізувавши сайт Нововасилівської ОТГ було виявлено, що дані, які містить сайт є не структурованими та частково не актуальними. Причина в тому, що громада не користується ІТ-забезпеченням, яке б дозволяло їй інтегрувати дані з різних джерел та представляти інформацію у візуально зручному вигляді.

Оновлення сайту відбувається вручну, що займає багато часу та не виключає «людського фактору». Для того аби сайт громади виглядав чітко та зрозуміло, перш за все, для мешканців громади, слід дотриматися рекомендацій та принципів, які були приведені раніше.

Адже це значно полегшує роботу з ціллю швидкого реагування на проблемні ситуації, підвищує якість роботи з населенням та зацікавленість громадян у питаннях розвитку громади, сприяє інформаційному обслуговуванню керівництва через виконання аналітичних і статистичних запитів.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Оскільки тема магістерської кваліфікаційної роботи – «Особливості формування ОТГ в Україні в умовах децентралізації», передбачає виконання посадових обов'язків, проведення досліджень та розрахунків у приміщенні офісу, обладнаному персональними комп'ютерами (далі – ПК) з візуальними дисплейними терміналами (далі – ВДТ), тому нижче розглянемо заходи по забезпеченню безпеки, виробничої санітарії і гігієни праці для робочих місць приміщення офісу адміністративно-територіального утворення, а також заходи з пожежної безпеки та цивільного захисту.

4.1. Аналіз потенційних небезпек

На основі аналізу безпеки підчас експлуатації існуючих приладів і обладнання та умов праці персоналу у приміщенні офісу обладнаному ПК з ВДТ, згідно ГОСТ 12.0.003-74* «ССБТ. Опасные и вредные производственные факторы. Классификация» [100], виявлені наступні небезпечні та шкідливі виробничі фактори, здатні привести до травм або ушкодження здоров'я працівників:

- можливість ураження електричним струмом, при виконанні посадових обов'язків, проведенні досліджень та розрахунків у приміщенні офісу внаслідок порушення правил з електробезпеки або помилкових дій персоналу, що може призвести до електротравм різного ступеню важкості або навіть до летального наслідку;

- недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, в зв'язку несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до помилкових дій, погіршення зору або ефекту засліплення;

- незадовільні параметри мікроклімату в робочих приміщеннях (підвищена або знижена температура, вологість і рухливість повітря), у зв'язку з відсутністю, хибним вибором та використанням не якісних або нераціональних систем вентиляції, кондиціонування повітря, приводить до підвищеної стомлюваності, а як наслідок до помилок, зниженню працездатності, а також може бути причиною простудних захворювань;

- можливість загоряння, в зв'язку з порушенням правил протипожежної безпеки, використанням несправного електрообладнання, або відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі, а як наслідок може бути причиною опіків та травм різного ступеню важкості або навіть летального наслідку, а також значних матеріальних збитків;

- неправильні або нераціональні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, внаслідок не своєчасного оповіщення, неякісної підготовки персоналу правилам дій в умовах надзвичайних ситуацій або якісної організації дій персоналу керівництвом, призводять до паніки, невиправданих травм та загибелі людей;

- порушення роботи кістково-м'язового апарату внаслідок тривалих статичних навантажень при роботі з ПК;

- нервово-психічні перевантаження внаслідок постійного контакту з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом при вирішенні робочих питань, які можуть носити конфліктний характер і призвести до емоційного дискомфорту, внутрішнього роздратування, емоційної нестабільності та захворювань нервової системи;

- незадовільні ергономічні характеристики робочого місця внаслідок нераціонального планування робочого місця, що може призвести до механічних травм, уражень електричним струмом та порушень кістковом'язового апарату.

4.2. Заходи з охорони праці

4.2.1. Заходи по забезпеченню безпеки

Приміщення, у якому здійснюються заходи пов'язані з виконанням посадових обов'язків та проведенням досліджень та розрахунків (розробкою, модернізацією, удосконаленням, тощо), є спеціалізованим офісним, яке обладнане ПК з ВДТ.

Приміщення, у якому здійснюються посадові обов'язки дослідження та розрахунки фахівця в галузі публічного управління та адміністрування, є спеціалізованим приміщенням яке обладнане ПК з ВДТ.

Приміщення спроектоване та обладнане відповідно до вимог ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [101], «Правил улаштування електроустановок» (далі – «ПУЕ») [101], НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні» [102] та буде використовуватися згідно вимог НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів» (далі – «ПБЕЕС») [103] та НПАОП 0.00-7.15-18 «Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями» [102].

У приміщенні обладнані комп'ютеризовані робочі місця з ВДТ, до складу яких входять рідкокристалічні монітори, офісні меблі. Покриття підлоги –

паркет. Живлення електроустаткування приміщення здійснюється від мережі змінного струму напругою 220 В і частотою 50 Гц.

Відповідно до вимог п. 6.7.4. НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» [103] усі доступні для доторкання металеві деталі електрообладнання у приміщенні з ПК, яке може опинитись під напругою, у випадку пошкодження ізоляції, з'єднані з заземлюючим пристроєм.

Згідно «ПУЕ» [101] електрообладнання приміщення обладнаного ПК з ВДТ характеризується як електроустановки до 1 кВ, тому для забезпечення безпеки персоналу відповідно до вимог п. 1.7 «ПУЕ» [101] все електрообладнання заземлене. Величина опору контуру захисного заземлення, у будь-яку пору року, не перевищує – 4 Ом.

Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» (далі «ПБЕЕ») та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів» (далі «ПБЕЕС»). Для запобігання статистичного навантаження при користуванні ПК рекомендовано використовувати перерви в роботі 10 хв. через кожні дві години. Синдром зап'ястного каналу, або тунельний синдром зап'ястя, який може бути наслідком хронічної травми, трапляється у людей внаслідок тривалої роботи з мишею: постійні напруга і здавлювання приводить до мікротравм, здавлювання нерва прилеглими оточуючими тканинами, через що виникає набряк.

Щоб тунельний синдром вас не турбував, потрібно дотримуватися кількох правил організації робочого місця:

- оптимальна висота клавіатури від підлоги – 65-75 см;
- наявність ергономічних і зручних особисто для вас миші і клавіатури;
- можливість регулювання висоти і нахилу клавіатури (відстань від поверхні стола до середини клавіатури – не більше 30 мм, кут підйому клавіатури – від 2° до 15°);
- наявність у клавіатури підставки для рук;

- наявність килимка для миші з захистом від тунельного синдрому (спеціальний виступ забезпечує правильне положення кисті);
- наявність стільця або крісла з підлокітниками.

При роботі з мишкою і клавіатурою також слід дотримуватися певних правил. Коли ви набираєте текст, рука повинна бути зігнута в лікті під прямим кутом (90°), а при роботі з мишкою стежте, щоб кисть була прямою і лежала на столі якнайдалі від краю. До речі, час роботи з комп'ютером слід обмежити до дійсно необхідного.

Щоб попередити тунельний синдром потрібно робити спеціальні вправи для кистей – чим частіше, тим краще. Ці вправи допоможуть поліпшити кровообігу в м'язах і розтягнути їх. Комплекс вправ потрібно повторювати приблизно кожні 45 хвилин, тривалість однієї вправи – 1-2 хв.

Нервові напруження впливає на серцево-судинну систему, збільшуючи артеріальний тиск і частоту пульсу, а також на терморегуляцію організму та емоційні стани працівника. Особливу роль у запобіганні втоми працівників відіграють професійний відбір, організація робочого місця, правильне робоче положення, ритм роботи, раціоналізація трудового процесу, використання емоційних стимулів, впровадження раціональних режимів праці і відпочинку тощо. Боротьба зі втомою, в першу чергу, зводиться до покращення санітарно-гігієнічних умов виробничого середовища (ліквідація забруднення повітря, шуму, вібрації, нормалізація мікроклімату, раціональне освітлення тощо).

Крім того, для профілактики втоми працівників застосовуються специфічні методи, до яких можна віднести засоби відновлення функціонального стану зорового та опорно-рухового апарату, зменшення гіподинамії, підсилення мозкового кровообігу, оптимізацію розумової діяльності.

4.2.2. Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці

Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці для офісного приміщення (дослідницької лабораторії, дослідницького центру, тощо) обладнаного ПК з ВДТ розроблені відповідно до вимог Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» [104], ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [106] і НПАОП 0.00-7.15-18 «Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними при-строями» [102].

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів, неправильне розташування робочих місць по відношенню до джерел освітлення.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє або надмірне освітлення викликає зоровий дис-комфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорово-го дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні обладнаному ПК з екранним пристроєм (далі – «ЕП»), згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [105] та ДБН В.2.5-28-2018 «Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення [106].

Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які орієнтовані на південь і забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та

відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі.

У ході розрахунку штучного світла було виявлено, що для офісного приміщення адміністративно-територіального типу кількість рядів світильників становить 1 ряд. Максимально припустима відстань між рядами 2,8 м. Загальна кількість світильників у 1 ряді дорівнює 2 шт. Оптимальна кількість ламп у приміщенні – 12 шт. Загальне освітлення повинно становити 333 лк.

Метеорологічні умови для приміщенні з комп'ютеризованими робочими місцями – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення цілком відповідають вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» [107] і ГОСТ 12.1.005-88 «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны» [108]. Роботи у приміщенні з ПК, належать до категорії Іб – легкі фізичні роботи, що виконуються сидячи, стоячи або пов'язані з ходінням та супроводжуються деяким фізичним напруженням, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23 °С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24 °С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Ці параметри забезпечуються системами опалення, кондиціонування і вентиляції відповідно до вимог ДБН В.2.5-67:2013 «Опалення, вентиляція та кондиціонування» [108].

Згідно вимог ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [105], у приміщенні з ВДТ забезпечений 3-кратний обмін повітря за годину. Для забезпечення 3-кратного повітрообміну у приміщенні передбачена система припливно-витяжної механічної вентиляції

відповідно до вимог ДБН В.2.5-67:2013 «Опалення, вентиляція та кондиціонування» [108].

Для забезпечення постійних параметрів мікроклімату (температури, вологості, швидкості руху і чисто-ти повітря) у приміщенні з ПК у теплий період року передбачений побутовий кондиціонер відповідної продуктивності по площі приміщення.

Оптимальні рівні позитивних (n^+) і негативних (n^-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам додатку 3 ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» [106] і становить: $n^+ = 1500-30000$ (шт. на 1 см³); $n^- = 3000-5000$ (шт. на 1 см³). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечують за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

Отже, передбачені для приміщення офісу адміністративно-територіального типу обладнаного персональними комп'ютерами з візуальними дисплейними терміналами заходи по забезпеченню безпеки, виробничої санітарії та гігієни праці забезпечують безпечні та комфортні умови праці персоналу.

4.3. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях

4.3.1. Заходи з пожежної безпеки

Закон України «Про пожежну безпеку» визначає загальні правові, економічні та соціальні основи забезпечення пожежної безпеки на території

України, регулює відносини державних органів, юридичних і фізичних осіб у цій галузі незалежно від виду їх діяльності та форм власності.

Пожежна безпека – стан об'єкта, при якому з регламентованою ймовірністю виключається можливість виникнення та розвиток пожежі і впливу на людей її небезпечних факторів, а також забезпечується захист матеріальних цінностей.

Для забезпечення пожежної безпеки в установах проводять пожежну профілактику, яка включає в себе комплекс організаційних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки людей, на запобігання пожежі, обмеження її поширення, а також на створення умов для успішного гасіння пожежі.

Для ліквідації пожежі у початковій стадії її розвитку силами персоналу об'єктів застосовуються первинні засоби пожежогасіння. До них відносяться: вогнегасники, пожежний інвентар (покривала з негорючого теплоізоляційного полотна, ящики з піском, пожежні відра, совкові лопати, ломы, сокири тощо), системи автоматичного пожежогасіння.

Первинні засоби пожежогасіння, в залежності від категорії приміщень, можуть розташовуватись як окремо, так і в складі пожежних щитів.

Залежно від агрегатного стану й особливостей горіння різних горючих речовин і матеріалів пожежі поділяються на відповідні класи. В офісному приміщенні знаходиться дерев'яна мебель, електронна апаратура, бумажні носії інформації.

Клас пожежі у офісному приміщенні (згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)[109]) – пожежі твердих речовин, переважно органічного походження, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, пластмаси, папір) визначається як клас А.

Категорія приміщення (згідно із вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за

вибухопожежною та пожежною небезпекою» [110]) – визначається як категорії Д.

Згідно «Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників» [111] - для адміністративного приміщення офісного типу площею 10,9 м² передбачений один газований вогнегасник з величиною заряду вогнегасної речовини 3 кг.

Крім цього адміністративні приміщення повинні бути обладнані автоматичними пожежними сповіщувачами, що реагують на підвищення температури, дим, полум'я. Наприклад, сповіщувачі моделей ДТЛ, ІТМ.

4.3.2. Заходи з цивільного захисту

Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання з питань цивільного захисту здійснюється за допомогою глави 11 Кодексу цивільного захисту України [112].

Стаття 43. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій

1. З метою забезпечення здійснення заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій в Україні проводяться постійний моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій.

2. Моніторинг надзвичайних ситуацій - це система безперервних спостережень, лабораторного та іншого контролю для оцінки стану захисту населення і територій та небезпечних процесів, які можуть призвести до загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, а також своєчасне виявлення тенденцій до їх зміни.

3. Спостереження, лабораторний та інший контроль включають збирання, опрацювання і передавання інформації про стан навколишнього природного середовища, забруднення продуктів харчування, продовольчої сировини,

фуражу, води радіоактивними та хімічними речовинами, зараження збудниками інфекційних хвороб та іншими небезпечними біологічними агентами.

4. Для проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій в Україні створюється та функціонує система моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій.

5. Порядок функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, перелік установ та організацій, які належать до суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю і прогнозування надзвичайних ситуацій, визначаються Кабінетом Міністрів України.

6. Суб'єкти моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання.

Стаття 44. Державна стандартизація у сфері цивільного захисту

1. Державна стандартизація у сфері цивільного захисту спрямовується на забезпечення:

1) безпеки продукції (робіт, послуг) та матеріалів для життя або здоров'я населення і навколишнього природного середовища;

2) якості продукції (робіт, послуг) та матеріалів відповідно до рівня розвитку науки, техніки і технологій;

3) єдності принципів вимірювання;

4) безпеки функціонування суб'єктів господарювання з урахуванням ризику виникнення надзвичайних ситуацій.

2. Організація державної стандартизації у сфері цивільного захисту покладається на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 45. Експертиза у сфері цивільного захисту

1. Експертизі у сфері цивільного захисту у випадках, передбачених законом, підлягають:

1) проекти містобудівної документації в частині додержання вимог законодавства з питань техногенної та пожежної безпеки;

2) проекти будівництва в частині додержання вимог нормативно-правових актів з питань техногенної, пожежної, ядерної та радіаційної безпеки, міцності, надійності та необхідної довговічності.

2. Експертиза містобудівної документації та проектів будівництва проводиться відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності".

Стаття 46. Сертифікація засобів цивільного захисту

1. Сертифікація засобів цивільного захисту організується і здійснюється з метою підтвердження відповідності продукції технічним регламентам.

Порядок та правила сертифікації засобів цивільного захисту визначаються законом.

2. Усі види аварійно-рятувальної, протипожежної та спеціальної техніки і обладнання, що застосовуються для запобігання пожежам та їх гасіння, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, повинні мати сертифікат відповідності.

Стаття 47. Державний нагляд (контроль) з питань цивільного захисту

1. Державний нагляд (контроль) з питань цивільного захисту здійснюється за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах техногенної та пожежної безпеки, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, за діяльністю аварійно-рятувальних служб, а також у сфері промислової безпеки та гірничого нагляду, поводження з радіоактивними відходами відповідно до Закону України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", цього Кодексу та інших законодавчих актів.

Стаття 48. Атестація аварійно-рятувальних служб та рятувальників

1. Атестація аварійно-рятувальних служб та рятувальників проводиться з метою перевірки їх здатності до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж та надання права на проведення таких робіт.

2. Особливістю проведення атестації аварійно-рятувальних служб, укомплектованих водолазами із спеціальним оснащенням для виконання водолазних робіт, є попередня сертифікація водолазних підрозділів зазначених служб для визначення переліку водолазних робіт, які вони здатні виконувати.

3. Атестації підлягають аварійно-рятувальні служби, рятувальники, які працюють на контрактній основі, а також громадяни України, які приймаються на роботу до аварійно-рятувальної служби на контрактній основі.

4. Атестацію аварійно-рятувальних служб та рятувальників проводить відповідна міжвідомча атестаційна комісія, яка утворюється Кабінетом Міністрів України.

5. Положення про міжвідомчу атестаційну комісію затверджує центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

6. До складу міжвідомчої атестаційної комісії включаються представники центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, інших центральних органів виконавчої влади, які мають у своєму складі аварійно-рятувальні служби, та центральних органів виконавчої влади, уповноважених здійснювати державний нагляд у цій сфері.

7. Атестацію формувань та працівників служби медицини катастроф щодо відповідності фахового рівня підготовки та стану здоров'я для надання екстреної медичної допомоги постраждалим безпосередньо в зоні надзвичайної ситуації проводить атестаційна комісія центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я. Порядок проведення такої атестації встановлюється Кабінетом Міністрів України.

8. Атестація аварійно-рятувальних служб, служб медицини катастроф та видача їм свідоцтва про атестацію проводиться безоплатно.

9. Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, протягом десяти робочих днів після проходження атестації аварійно-рятувальної служби, формування служби медицини катастроф, рятувальників приймають рішення про видачу та здійснюють видачу їм свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника або письмове повідомлення про відмову в їх видачі.

10. Строк дії свідоцтва про атестацію становить п'ять років.

11. Підставою для відмови у видачі свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби, служби медицини катастроф є:

а) надання суб'єктом атестації документів, необхідних для одержання свідоцтва про атестацію, не в повному обсязі;

б) виявлення в документах, поданих суб'єктом атестації, недостовірних відомостей;

в) непроходження атестації більш як 20 відсотками основних працівників;

г) укомплектованість основними працівниками менш як 70 відсотків;

д) забезпеченість основними видами спеціальної техніки та запасами матеріальних засобів менш як 70 відсотків штатних норм;

е) коефіцієнт технічної готовності засобів індивідуального захисту рятувальників менш як 0,9, а засобів аварійно-рятувального оснащення - менш як 0,8;

ж) перевищення на 10 відсотків встановлених центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, строків приведення в готовність до реагування на надзвичайні ситуації.

12. Підставою для відмови у видачі посвідчення, книжки та жетона рятувальника після проведення атестації є:

- а) подання суб'єктом атестації документів, необхідних для одержання свідоцтва про атестацію, не в повному обсязі;
- б) виявлення в документах, поданих суб'єктом атестації, недостовірних відомостей;
- в) відсутність укладеного контракту про прийняття на роботу основного працівника;
- г) невідповідність спеціальної та/або фізичної підготовки встановленим нормам і вимогам;
- д) відсутність медичного висновку про придатність за станом здоров'я до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж.

13. Підставою для анулювання свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби є:

- а) припинення діяльності аварійно-рятувальної служби;
- б) допущення істотних недоліків під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- в) перевищення більш як на 10 відсотків нормативного часу на виконання поставленого завдання та низькі практичні навички з фахової підготовки, виявлені основними працівниками;
- г) допущення систематичних випадків грубого порушення правил техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт основними працівниками;
- д) невиконання в повному обсязі або неякісне виконання профілактичних робіт на суб'єктах господарювання, що підлягають аварійно-рятувальному обслуговуванню;

е) допущення загибелі або поранення рятувальників внаслідок порушення техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

14. Підставою для анулювання посвідчення, книжки та жетона рятувальника є:

а) звільнення з роботи або переведення на посаду, яка не належить до основного складу;

б) низькі практичні навички, проявлені рятувальником під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;

в) непроходження в установлені строки підвищення кваліфікації;

г) допущення систематичних випадків грубого порушення правил техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;

д) допущення поранення чи травмування внаслідок порушення правил техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;

е) непридатність за медичним висновком до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;

ж) систематичне порушення трудової дисципліни.

15. Підставою для переоформлення свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби або служби медицини катастроф є зміна найменування або місцезнаходження аварійно-рятувальної служби, служби медицини катастроф.

16. Підставою для переоформлення посвідчення, книжки та жетона рятувальника є зміна ним місця роботи або прізвища, імені та по батькові.

17. Підставою для видачі дубліката свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби або служби медицини катастроф є його втрата або пошкодження.

18. Підставою для видачі дубліката посвідчення, книжки та жетона рятувальника є їх втрата або пошкодження.

19. Відмова у видачі або анулювання уповноваженим органом свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника не позбавляє суб'єкта атестування права подати документи для його одержання після усунення виявлених недоліків і порушень.

20. Рішення про відмову у видачі або анулювання свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника може бути оскаржено в порядку, визначеному законом.

21. Порядок атестації аварійно-рятувальних служб, рятувальників, видачі свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника, перелік документів, які необхідно подати для одержання свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника, визначаються Кабінетом Міністрів України.

22. Неатестовані аварійно-рятувальні служби, рятувальники до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж не допускаються.

23. Атестовані аварійно-рятувальні служби та рятувальники, а також служби медицини катастроф вносяться до відповідних реєстрів аварійно-рятувальних служб. Ведення реєстру аварійно-рятувальних служб здійснюється в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 49. Страхування

1. Метою страхування у сфері цивільного захисту є:

- страховий захист майнових інтересів суб'єктів господарювання і громадян від шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій або проведення робіт із запобігання чи ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- страхове відшкодування суб'єктами господарювання, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, шкоди, яка може бути

заподіяна третім особам або їхньому майну, а також іншим юридичним особам унаслідок надзвичайної ситуації, що може виникнути на такому об'єкті.

2. Страховий захист населення від надзвичайних ситуацій забезпечується добровільним страхуванням відповідно до закону.

Таким чином, передбачений комплекс заходів з пожежної безпеки та цивільного захисту підвищує стійкість роботи об'єкта та забезпечує безпеку персоналу в умовах пожеж та інших надзвичайних ситуацій.

ВИСНОВКИ

Зміна державної регіональної політики, зокрема, спрямування на децентралізацію в управлінні регіонами, євроінтеграційні та глобалізаційні процеси спричинили зміни у використовуваних підходах та інструментах формування та розвитку громад.

Згідно проведеного аналізу, було виявлено, що реформа децентралізації та формування ОТГ стали ядром нового розвитку між державою та населенням, тому що громада починає працювати для мешканців, вирішувати реальні проблеми та залучати громадян до цієї діяльності.

Для формування стратегії розвитку Нововасилівської ОТГ було обрано такий інструмент як SWOT-аналіз.

Результати аналізу свідчать про те, що:

- а) значення коефіцієнта впливу факторів макросередовища – 0,047 додатне і має нейтральний вплив;
- б) значення коефіцієнта впливу безпосереднього оточення організації - 0,33, додатне. Це свідчить про низький рівень використання можливостей організації з боку мікросередовища. Сукупний вплив факторів безпосереднього оточення організації оцінюється позитивно;
- в) значення коефіцієнта впливу факторів внутрішнього середовища становить 0,80, що свідчить про сильну позицію.

На основі отриманих даних було розроблено таблицю SWOT.

SWOT аналіз підприємства дає чітке розуміння ситуації та вказує напрямки для розвитку. За допомогою даного методу можна розробити ефективну стратегію роботи ОТГ, використовуючи сильні сторони та знаючи про її слабкості. Саме SWOT аналіз допомагає звести до мінімуму ризик невдачі.

У ході аналізу бюджету Нововасилівської ОТГ було виявлено, що він не відповідає засадам цілеорієнтованого підходу та не містить гендерної складової. А це, у свою чергу, не сприяє формуванню організаційно-економічних та фінансових умов забезпечення добробуту громади.

Було запропоновано використання інструменту програмно-цільового методу бюджетування та інтеграції гендерно орієнтованої політики у бюджетний процес громади.

Дієвим інструментом регулювання регіонального розвитку виступає програмно-цільовий метод, який дозволяє забезпечити рівноправну й конкурентну взаємодію усіх суб'єктів господарювання, їхнє безпосереднє залучення до процесу управління, передбачає розробку управлінських рішень на підставі чітких кількісних і якісних параметрів у визначений проміжок часу.

В Україні основним джерелом фінансування програм регіонального розвитку є держбюджет. Однак використання бюджетних коштів не завжди є ефективним.

Зокрема, застосування ПЦМ на рівні місцевого бюджету дозволяє відстежити ефективність і результативність витрачання бюджетних коштів шляхом використання інформації щодо результативних показників та іншої інформації, що міститься у бюджетних запитах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання паспортів бюджетних програм.

Видимим проявом застосування ПЦМ у місцевому самоврядуванні є складання стратегій розвитку громад, програм соціально-економічного розвитку, інших цільових програм та проектів, а також - бюджетних програм. Розробляються вони на різних рівнях місцевого самоврядування: для громад, районів та областей. В двох останніх випадках вони відповідають спільним потребам громад в рамках відповідного району або області.

Було запропоновано інтегрувати гендерно орієнтований підхід у модель середньострокового бюджетного планування, яка передбачена у рамках впровадження ПЦМ. Адже це підхід до бюджетування, за якого акцент

робиться не на обсягах коштів, які необхідні громаді на виконання своїх функцій, а на те, яких результатів планується досягти, використовуючи кошти бюджету.

Цінність гендерно орієнтованого підходу у бюджетуванні громади полягає у запровадженні системної інтеграції гендерного підходу в стратегічне планування, що дозволить ефективніше вирішувати питання надання публічних послуг та складання програм і бюджетів, уникаючи гендерних розривів, оптимізувати раціональне та прозоре використання коштів жителів громади та підвищити роль і вплив громадськості.

Алгоритм впровадження гендерно орієнтованого підходу дозволить громаді вимірювати поточний стан гендерної рівності, контролювати процес здійснення політики та оцінювати прогрес, включати цілі гендерної рівності у процес реалізації політики. Також за результатами оцінювання визначаються потреби та розроблюється план дій щодо просування гендерної рівності на рівні громади, проводиться моніторинг впровадження плану дій та оцінюється прогрес, досягнутий у реалізації плану, зокрема проведені заходи та запроваджені політики - для того, щоб ставити нові завдання.

Запропоновано використання дашборду як один з інструментів ухвалення управлінських рішень в умовах розвитку новоутворених громад, що є одним із ключових елементів інтеграції інформаційних рішень. Ідея використання дашбордів якнайкраще відповідає меті переходу до прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі даних. Адже використання ІТ-інструментів для ОТГ важко переоцінити, бо обов'язковою умовою є збір, сортування та очищення даних.

Серед пріоритетних напрямів використання дашбордів для ефективного управління громадою такі як ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, розробка стратегій і програм, створення паспорта громади, візуалізація даних, моделювання та прогнозування розвитку громади, побудова сценарних моделей розвитку, швидке реагування на зміни та запобігання ризикам. До того ж

сервіси аналітики є незамінним інструментом для ОТГ, яка хоче працювати з інвестором.

Згідно проведеного аналізу з охорони праці та надзвичайних ситуацій, передбачений комплекс заходів з пожежної безпеки та цивільного захисту підвищує стійкість роботи об'єкта та забезпечує безпеку персоналу в умовах пожеж та інших надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пігуль Н. Г. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 9. С. 684 –688.
2. Гнидюк І. В., Гороховська Ю. І. Децентралізація в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2015. №5. С. 108–111.
3. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Під ред. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. Київ. 2012. С.9-14.
4. Грицяк І. А. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація. Київ. 1997. 55 с.
5. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади: історія та сучасні тенденції розвитку. Вісник КНУ. 2003. Вип. 27. С. 201.
6. Харитончук М. В. Зарубіжні концепції і практика децентралізації державного управління: автореферат. Київ. 2000. 16 с.
7. Офіційний сайт ініціативи «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 19.09.2021).
8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 19.09.2021).
9. Аналітичний звіт за результатами оцінювання ефективності застосування окремих законодавчих актів щодо децентралізації влади: офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>.

10. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>. (дата звернення: 19.09.2021).
11. Линьов К. О. Централізація, децентралізація та нелінійність у державному управлінні: автореф. дис. кандидата наук з державного управління: 25.00.01. Нац. академ. держ. упр. при През. Укр. Київ, 2001. 20 с.
12. Slater R. Democratic Decentralization or Political Consolidation: The Case of Local Government Reform in Karnataka, *Public Administration and Development* 9, no.2. 1989. P. 147–157.
13. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. Під. ред. Лелеченко А.П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Київ: 2017. 13 с.
14. World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia. 2001. P. 3–11
15. Сметанін Р. В. Управління процесом децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування: дисертація. Донецьк: ДонДУУ, 2010. 62 с.
16. Маслов А.О. Сутність, типи, форми, можливості і загрози децентралізації / А.О. Маслов, А.Т. Гладковська // *Ефективна економіка*. – 2019. – №2 URL: : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/13.pdf (дата звернення: 21.09.2021).
17. Улютін Д. Економічна правда [Електронний ресурс] / Д. Улютін. – 2021. – URL: <https://www.epravda.com.ua/>
18. Нечаєва І. А. Бюджетна децентралізація: підсумки, результати та наслідки перших етапів її впровадження для місцевих фінансів (на прикладі Запорізької області). *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 19. С. 72 – 81.
19. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження КМУ від 1 квітня

2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
(дата звернення: 19.09.2021).

20. Про співробітництво територіальних громад: закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
(дата звернення: 19.09.2021).

21. Про добровільне об'єднання територіальних громад: закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>. (дата звернення: 19.09.2021).

22. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>. (дата звернення: 19.09.2021).

23. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад: закону України від 16.04.2020 № 562-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text>.
(дата звернення: 22.09.2021).

24. Гудіма Т. С., Малолітнева В. К. Особливості реалізації правових засад децентралізації на Сході України / Досвід об'єднання територіальних громад на Сході України. С. 40–54. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14219.pdf>. (дата звернення: 23.09.2021).

25. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

26. Переверзева А.В. Критеріальні ознаки формування об'єднаних територіальних громад: національні особливості та зарубіжний досвід. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. 2018. Вип. 22. С. 217–220.

27. Куценко Т. Ф., Дударенко Є. Ю. Об'єднані територіальні громади в Україні: короткий аналітичний огляд. Економіка та держава. 2017. № 3. С. 19–23.

28. Ковальчук Ю. М. Щодо поняття об'єднаної територіальної громади як елемента правового регулювання. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2017. № 29. Т. 1. С. 87–90

29. Спасів Н. Я. Об'єднана територіальна громада як новітній суб'єкт місцевого самоврядування: наукове пізнання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2019. Вип. 33. С. 209–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2019_33_43. (дата звернення: 19.09.2021).

30. Портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua>. (дата звернення: 19.09.2021).

31. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення: монографія. Під ред. О. Ю. Бобровська, Т. А. Крушельницька, М. А. Латинін та ін.; за заг. ред. д. держ. упр., проф. О. Ю. Бобровської. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. С.78-79.

32. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович. Київ: 2017. С.8-9.

33. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (дата звернення: 19.09.2021).

34. Овчаренко Т., Бочі А., Поворозник В. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад. Київ, 2017. С. 5.

35. Маркович Г. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад, – роз'яснення експерта / Портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/3958> (дата звернення: 19.09.2021).

36. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. / О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, В. С. Колтун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук. Київ. 2017. с.32-33.

37. Офіційний сайт Кам'янської міської ради. URL: <http://kam.gov.ua>. (дата звернення: 25.09.2021).
38. Єгоричева С. Бюджет участі як інструмент демократизації бюджетного процесу. Публічне управління в умовах інституційних змін: колективна монографія. Київ, 2018. 174 с.
39. Khutkuu D. Participatory budgeting: An empowering democratic institution. Eurozine. 2017. URL: <http://www.eurozine.com/participatory-budgeting-an-empowering-democratic-institution>. (дата звернення: 19.09.2021).
40. Плоский К. Аналітичний звіт «Партиципаторний бюджет». Київ, 2016. 44 с. URL: https://pauci.org/upload/files/Participatory_Budget_Dec2016.pdf?fbclid=IwAR1zJOz pFUczlD9GZWKoZlqF4mTAo3jROPQtVWbIyXjBX7ak47GP9e4kd2g. (дата звернення: 19.09.2021).
41. Хуткий Д., Аврамченко К. Оцінка впливу бюджету участі в Україні. Київ, 2019. 10 с.
42. Ременяк О. В. Децентралізація публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2020. 210 с.
43. Пігуль Н.Г. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 9. С. 684-688
44. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. URL: <http://kyiv.fpsu.org.ua/index.php/sotsialnyi-dialoh/uhody-pro-spivpratsiu/240-zarubizhnij-dosvidprovedennyadetsentralizatsijnikh-reform>. (дата звернення: 19.09.2021).
45. Україна та Польща підписали Меморандум про співпрацю з підтримки реформи місцевого самоврядування в Україні. Урядовий портал.

2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247825260>. (дата звернення: 19.09.2021).

46. Шиян Р. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України. Київ. 2016. 44 с.

47. Markuszewska I. Rural area marginalisation: searching for tendencies. Case study: the Western fringes of Poland. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. 2015. Vol. 29. Pp. 75–91. URL: <https://doi.org/10.1515/bog-2015-0026>. (дата звернення: 19.09.2021).

48. Glinkowska B., Chebotarov Ie., Chebotarov V. Badania porównawcze krajowych kultur biznesowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej: przesłanki poprawy międzynarodowej przedsiębiorczości. *Comparative Economic Research*. 2020. Vol. 23. No. 1. Pp. 7–18. URL: <https://doi.org/10.18778/1508-2008.23.01>. (дата звернення: 19.09.2021).

49. Ткачук А. Латвія: Довга дорога реформ. Київ: Легальний статус, 2015. С. 11–13.

50. Петришин О. О. Реформа місцевого самоврядування: досвід Латвії. *Інформація і право*. 2020. №2 (33). URL: <https://orcid.org/0000-0002-6099-8832>. (дата звернення: 19.09.2021).

51. Паламарчук Т. П. Аналітична записка Про державне забезпечення процесу децентралізації: досвід держав-членів ЄС для України. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/243/files/12f6824a-82eb-4baa-afca-4e2f2ff4c917.pdf>. (дата звернення: 19.09.2021).

52. Gelazis N. The European Union and the Statelessness Problem in the Baltic States // *European Journal of Migration and Law*. 2005. №.6. P. 225-242.

53. Latvijas Pašvaldību savienība. URL: <https://www.lps.lv/en>. (дата звернення: 19.09.2021).

54. Horvath T. Decentralization: Experiments and Reforms. URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00006917/01/LGI_Decentralization-Experiments-and-Reforms_2000.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).

55. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів: Аналітична доповідь / Я.А.Жаліло, Г.В.Макаров, О.О. Даниляк к.держ.упр. А.Ф. Руденко, В.В. Романова, І.А. Павленко, О.В. Шевченко. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Dopovid_Decentralization-ready-474fa.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).

56. Загальна інформація. Портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/about>. (дата звернення: 19.09.2021).

57. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>. (дата звернення: 19.09.2021).

58. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2020 р. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf>. (дата звернення: 19.09.2021).

59. Офіційний сайт Нововасилівської селищної об'єднаної територіальної громади. URL: <https://novovasylivska-gromada.gov.ua>. (дата звернення: 19.09.2021).

60. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Запорізької області: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 713-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення: 19.09.2021).

61. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова ВРУ від 17 липня 2020 року № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>. (дата звернення: 19.09.2021).

62. Гапоненко А. Л., Панкрутин А. П. Стратегическое управление: учебник. Москва: Омега-Л. 2004. 472 с.

63. Маркович Г. Все про програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: важливо для об'єднаних громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/3906>. (дата звернення: 19.09.2021).

64. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2002 р. N 538-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80#Text>. (дата звернення: 25.09.2021).

65. Планування місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: навчальний посібник / Під заг. ред. І.Ф. Щербини. Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». 3-є вид. випр. та доп. Київ. 2012. 100 с. URL: https://www.ibser.org.ua/sites/default/files/book_ppb_3.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).

66. Nechayeva I. Modern tools for regional development programming. Intelligent computer-integrated information technology in project and program management: Collective monograph edited by I. Linde, I. Chumachenko, V. Timofeyev. Riga: ISMA, 2020. 324 p., p. 178-192 DOI: <https://doi.org/10.30837/MMP.2020.178>

67. Васильєва Н.В. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади / [Н. В. Васильєва, Н. М. Гринчук, Т. М. Дерун та ін.]. – Київ – 2017- С.65-66.

68. Планування та виконання місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: Навчальний посібник / за заг. ред. В. В.Зубенка; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». 6-те видання, випр. та доп. Київ, 2017. 144 с.

69. Мусаєва І. Запровадження програмно-цільового методу формування місцевих бюджетів в Україні // Науковий вісник «Демократичне врядування». 2016 Вип. 16/17. URL: http://Www.Lvivacademy.Com/Vidavnitstvo_1/Visnyk16/Fail/Musajeva.Pdf. (дата звернення: 19.09.2021).

70. Все про програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: важливо для об'єднаних громад/ Прес-центр ініціативи «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/3906.amp>. (дата звернення: 19.09.2021).

71. Савчук С. В., Дем'янюк А. В., Лободіна З. М. Програмно-цільовий метод бюджетування: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С.18.

72. Нечаєва І. А. Програмування розвитку регіону: основні методи та підходи Міжнародна науково-практична конференція «Математичне моделювання процесів в економіці та управлінні проектами і програмами» (ММП-2020), Коблево, 14-18 вересня 2020 р. Праці – Харків: ХНУРЕ, 2020. – 144 с. С.90-93.

73. Тиждень науки-2021. Факультет економіки та управління. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 19–23 квітня 2021 р. [Електронний ресурс] / Редкол. :В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. С.223-225

74. Голинська О. В. Гендерно-орієнтоване бюджетування як критеріальна основа ефективності бюджетних програм. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. № 8(1). С. 16–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_8%281%29__4. (дата звернення: 19.09.2021).

75. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі: практ. посіб. Під ред. Т. Іваніна, О. Кисельова, М. Колодій, О. Остапчук, О. Цюпа. Київ: Віваріо, 2020. 88 с.

76. Коляда Т.А. Гендерно-орієнтоване бюджетування: сутність та перспективи запровадження в Україні. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2019. Вип. 3. С. 80-86. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4122/1/2944_IR.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).

77. Ковальчук А. М. Місцеві бюджети та гендерне бюджетування: теоретичні аспекти. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Вип.2 (19). 2019. С. 331-336. URL:

http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/3697/1/3903_IR.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).

78. Білинська М. М. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі: конспект лекцій. Київ: НАДУ, 2020. 56 с.

79. Нечаєва І. А. Оцінка прозорості та відкритості комунального підприємства (установи, організації) як запорука ефективного використання місцевих фінансів і територіального розвитку. Проблеми економіки. 2020. №2. С. 265–273. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-265-273>. (дата звернення: 19.09.2021).

80. Нечаєва І. А. Аналіз формування та витрачання публічних фондів грошових коштів в умовах бюджетної децентралізації // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=5429>. (дата звернення: 19.10.2021).

81. Нечаєва І. А., Костецька А. І. Використання гендерно орієнтованого підходу у бюджетному процесі громади // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2021. №9. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-9-7545>. (дата звернення: 19.10.2021).

82. Report of the Economic and Social Council for the year 1997 / United Nations. New York, 1999. P. 24. URL: https://digitallibrary.un.org/record/271316/files/A_52_3_Rev-1-EN.pdf. (дата звернення: 19.10.2021).

83. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>. (дата звернення: 19.09.2021).

84. Остріщенко Ю.В., Корнієнко Н.М. Гендерне бюджетування на місцевому рівні як інструмент підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Економіка розвитку. 2015. № 3 (75). С. 19–27. URL:

http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/eu153_75/e153ost.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).

85. Онлайн-курс «Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі». URL:<https://www.ed-era.com>. (дата звернення: 19.09.2021).

86. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі : Наказ Міністерства фінансів України від 02 січня 2019 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text>. (дата звернення: 19.09.2021).

87. Гендерний бюджетний аналіз вибраних програм у Міністерстві соціальної політики України. Київ: Проєкт «Гендерне бюджетування в Україні», 2015. 72 с. URL: <http://gutszn.kr-admin.gov.ua/rivnist/minsoc.pdf>. (дата звернення: 19.09.2021).

88. Рошило В. І. Гендерний аспект планування бюджетних програм на місцевому рівні. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2019. № 1(73). С. 161-174. URL: <http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2019/v1/17.pdf>. (дата звернення: 19.09.2021).

89. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та затвердження Бюджетного регламенту проходження бюджетного процесу на місцевому рівні: Наказ Міністерства фінансів України 31.05.2019 № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0228201-19#Text>. (дата звернення: 19.09.2021).

90. Карий О.І., Панас Я.В. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Асоціація міст України Київ: ВІ ЕН ЕЙ, 2015. 176 с. URL: <https://auc.org.ua/sites/default/files/library/6misiniweb.pdf>. (дата звернення: 19.09.2021).

91. Публікація Міністерства фінансів України «Гендерний бюджетний аналіз програм, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів». URL: http://grbproject.org/upload/docs/Analiz_buklet_2016.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).
92. Стрельник О., Іваніна Т. Гендерно орієнтоване бюджетування на місцевому рівні: від інтеграції принципу гендерної рівності в бюджетний процес до гендерно чутливих політик. Посібник для представників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадських активістів. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/599/gender-responsive_budgeting_on_a_local_level_ukraine.pdf. (дата звернення: 19.09.2021).
93. Business intelligence. URL: <https://datalabsua.com/ru/tag/business-intelligence/> (дата звернення 25.02.2021).
94. Проект «Е-рішення для громад». URL: <https://cid.center/e-solutions/?fbclid=IwAR2-M3-TGorlwLOq9uG4cgpob65niX0AQuOJ08PQvxP4oDzsbWICA0yKCTU>. (дата звернення: 19.09.2021).
95. Пашинська Н. Інструменти аналізу та візуалізації даних: дашборди. URL: <https://courses.prometheus.org.ua/> (дата звернення 20.02.2021).
96. Insights for ArcGIS. URL: <https://insights.arcgis.com>. (дата звернення: 19.09.2021).
97. MS Power BI. URL: <https://powerbi.microsoft.com/ru-ru/desktop>. (дата звернення: 19.09.2021).
98. Tableau. URL: <https://www.tableau.com>. (дата звернення: 19.09.2021).
99. Шевченківська весна 2021. Економіка. На шляху до сталого розвитку, матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / За заг. ред. Л.А. Анісімової: Київ, Інтерсервіс, 2021. Вип. XIX. С.154.
100. ГОСТ 12.0.003-74*. Система стандартів безпеки праці. Опасные и вредные производственные факторы. Классификация. [Введ. 1976-

01-01 : чинність документа відновлена з 26.04.2019 до 01.01.2022 згідно з наказом ДП «УкрНДНЦ» від 24.04.2019 № 111]. М. : Госстандарт ССРСР, 1974. 4 с. URI : https://dnaop.com/html/1596/doc-ГОСТ_12.0.003-74

101. ПУЕ-2017. Правила улаштування електроустановок. [На заміну ПУЕ-86 ; чинний з 2017-08-21]. К. : Міненерговугілля України, 2017. 617 с. URL : <https://art-energetyka.com.ua/Правила-улаштування-електроустановок.pdf>.

102. НПАОП 0.00-7.15-18. Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроям. [На заміну НПАОП 0.00-1.28-10 ; чинний від 2018-05-18]. К. : Мінсоцполітики України, 2018. 6 с. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-18>.

103. НПАОП 40.1-1.21-98. Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів. [На заміну ДНАОП 0.00.1.21-84 ; чинний з 1998-01-09]. К. : Мінпраці України, 1998. 89 с. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0093-98#o16>.

104. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. [На заміну ГН 3.3.5-8.6.6.1-2002 ; чинний від 2014-05-30]. К. : МОЗ України, 2014. 37 с. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>.

105. ДСанПіН 3.3.2.007-98. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин. [Чинний від 1998-12-10]. К. : МОЗ України, 1998. URL : <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2445>.

106. ДБН В.2.5-28-2018. Природне і штучне освітлення. [На заміну ДБН В.2.5-28-2006 ; чинний з 2019-03-01]. К. : Мінрегіон України, 2018. 133 с. URL : https://ledeffect.com.ua/images/___branding/dbn2018.pdf.

107. ДСН 3.3.6.042-99. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень. [Чинний від 1999-12-01]. К. : МОЗ України, 1999. 106 с. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va042282-99#o4>

108. ДБН В.2.5-67:2013. Опалення, вентиляція та кондиціонування. [На заміну СНиП 2.04.05-91 ; крім розділу 5 та додатка 22. ; чинний від 2014-01-01]. К. : Мінрегіонбуд України, 2013. 149 с. Режим доступу : <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-1018>.

109. ДСТУ EN 2:2014. Класифікація пожеж (EN 2:1992; EN 2:1992/A1:2004, IDT). [На заміну ГОСТ 27331-87 ; чинний з 01.01.2016]. К. : Мінекономрозвитку України, 2014. 7 с. URL : <https://ts.kiev.ua/klasifikatsiia-rozhezh/>.

110. ДСТУ Б В.1.1-36:2016. Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та по-жежною небезпекою. [На заміну НАПБ Б.03.002-2007 ; чинний від 2017-01-01]. К. : Мінрегіонбуд України, 2016. 66 с. Режим доступу : https://drive.google.com/file/d/0B6R-P_LwCRN-YTJHcGlOY2hsOFU/view.

111. Правила експлуатації та типових норм належності вогнегасників. [На заміну НАПБ Б.03.001-2004 ; чинний від 2018-02-23]. К. : МВС України, 2018. 23 с. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0225-18#n13>.

112. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Редакція від: 10.06.2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n49>